Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem.
№ 8 (17-18) „BAJS JAKOW" (miesięcznik). פרייז 85 גר.

בית יעקב

ארטאדאקסישער פאמיליעז-זשורנאל

פאר יהדות, ליטעראטור און חנוך־הבנות פראגען

ערשיינט איין מאל אין חודש.

Łódź, Maj — Czerwiec 1925 r. | ROK II-gi. | צווייטער יאהרגאנג | ב"ה, לאדז, אייר-סיון, תרפ"ה.

אבאנאמענטס-פרייז 10 זלאטעס א יאהר — אין אויסלאנד 3 דאלאר א יאהר

עס ליגט א חוב אויף אלע ארט. עסקנים צו פערשפרייטען און שאפען אבאנענטען פאר'ן „בית יעקב" זשורנאל.

(בעשלוס פון דער ערשטער „בית יעקב" קאנפערענץ)

ווארשא אדר, פ"ה

אינהאלט:

מתן תורה (שיר) — — — — — — — — א. ז. פרידמאן.
א יודישע געשיכטע לויט דער תורה — — משולם קאמינער.
רבנו משה איסרליש ז"ל (רמ"א) — — — — — — י. הלוי.
א יודישע אידעאלע טאכטער — — — — — ז. זינגמאן.
פאר ירושלים (שיר) — — — — — — — — י. י. ה.
קבלת התורה (שיר) — — — — — — — — ן.
תקון ליל שביעות — — — — — אדוו. ב. דווארישצין.
דער בכורים-יום-טוב אין ארץ ישראל — — — — — — .:.
ביי א יודישען קאלאניסט — — — — הרב דר. א. מ. ישראל.
אפאריזמען און געדאנקען — — — — ר' ידעי' הפניני.
רבי מנשה בן ישראל — — — — — — — ל. וואלף.
די תורה וועגען דער פרוי — — — — — פ. ז. גליקסמאן.
אונזער בעגרעניצטער שכל — — — — — ד. י. ליכט.
דבורה'לע — — — — — — — — מרים א. קמיאטעק.
פון חודש צו חודש; ביבליאגראפיע; די „בית יעקב" בעוועגונג; אנאנסען.

קינדער גארטען

שבועות (היסטארישע מאמענטען לויט אגדות פון מדרשים.)

בילדער:

רבי יצחק ירוחם דיסקין זצ"ל; דער באדען-קויף פון אגודת ישראל אין ארץ ישראל; די „בית יעקב" שולע אין טבריא; רמ"א זצ"ל; רבי מנשה בן ישראל ז"ל.

רעדאגירט דורך:
א. ג. פרידענזאן.

ארטאדאקסישע עסקנים

די ערשטע „בית יעקב" — קאנפערענץ האט בעשלאסען דאס עס ליגט אויף אייך א חוב צו פערשפרייטען דעם „בית יעקב" זשורנאל

קומט נאך איהר פערלאנג

זאמעלט יעהרליכע, האלב-יעהרליכע און פערטעל-יעהרליכע אבאנענטען

פאדערט פראספעקטען און זאמעל-ליסטעס

מיט די זאמעל-ליסטעס געהט אין יעדער ארטאדאקסישע פאמיליע און פאדערט צו אבאנירען דעם „בית יעקב" זשורנאל

ארטאדאקסישע שול-קאמיטעטען

אייער פליכט איז צו זעהען דאס די פערמעגליכע עלטערן, וואס זייערע קינדער געהן אין די שולען זאלען אונבעדינגט אבאנירען דעם „בית יעקב" זשורנאל, וועלכער דינט היינט איבערגעבען די שולען און זייער ענטוויקלונג

עס איז צו בעקומען אלע נומערען פון ערשטען יאהרגאנג פון אונזער זשורנאל א חוץ די נומערען 1.2. נאר פאר 4 זלאטעס

סוחרים!

די בעסטע געלעגענהייט צו רעקלאמע פאר אייך איז אנאנסען אין פסח-נומער פון „בית יעקב" זשורנאל. אייער אנאנס וועט האבען דעם גרעסטען ערפאלג.

שרייבט גלייך אן א אנאנס אין שיקט זי אריין אין אונזער אדמיניסטראציע.

פערגעסט נישט!

דער „בית יעקב" זשורנאל איז דער פערשפרייטעסטער זשורנאל אין גאנץ פוילען.

דער זשורנאל ווערט בעזונדערס שטארק געלעזען אין די פרויען-קרייזען.

ברענגט אייך נישט אויס קיין געלד!

שיקט תיכף אייער אנאנס

ברוכים הבאים!!!

גאנץ לאדז, ווארשא און פראווינץ זענען שוין לאנג איבערצייגט

אז א גוטע אויסארבייטונג פון יודישע היטלעך — טוכענע, סאמעטענע, זיידענע אויך קאפלעך צו זעהר בילגע פרייזען

בעקומט מען נאר ביי:

חיים האכענבערג,

בעמ.: ספעציאליסט פון שטריימלעך אויסארב.

קאמיענא 2

קומט און איבערצייגט אייך!

די אקצידענץ-דרוקעריי

פון

ד. שטשעטשינסקי

לאדז, נארוטאוויטש № 11

פערטיגט אויס אלע ארט דרוק-זאכען

אין קינסטלערישע און מאדערנע אויספיהרונג

קאטאלאגען רעכנונגען בריעפבויגען | קאנווערטען פאסט-קארטען וויזיטק.

טאדעס אנצייגען (קלעפסידרעס)

ווערען אין פערלויף פון 2 שעה געדריקט

:: אין אויסגעקלעבט אין דער שטאדט. ::

סאלידע אויספיהרונג | מעסיגע פרייזען

ספר תפארת אדם

תאורים ביוגרפיים של גדולי ישראל, ביניהם הרב אב"ד מעיר וגירוש ר' שלום הירש הכהן, אדמו"ר הרבי הראשון מקאצק, דברים אמתים ע"ד התפרדות האדמו"ר ר' מרדכי יוסף ממנו. הדורות אחריו, האדמו"ר ר' חנוך העניך הכהן מאלכסנדר, האדמו"ר ר' ישראל מקוצק וקונטרסו בענין ישוב ארץ ישראל ושיח ושיג שהי' לו עם הרב הגאון ר' יצחק אלהנן מקובנה, אדמו"ר בעל „שפת אמת" ואדמו"ר הר"א מסוכוטשוב, תולדות משפחת פרנקל שלשלת היוחסין גדולה נמשכת כשלש מאות שנה. בצירוף מכתבים בעברית ואשכנזית מאת ההכם השלם ר' אברהם הירש גליקסמאן סלודז עם תמונתו.

הספר מחזיק 7 גליון. מחירו 2.50 זל. ועם המשלוח 2.70 זל. בנ"נ לא ישולח. ערוך ע"י

פ. ז. גליקסמאן, לאדז

זאוואדזקא 16a

לעזט און פערשפרייט דעם

„בית יעקב" זשורנאל

Adres redakcji i administracji „BAJS JAKOW" Łódź, Aleksandrowska 28

Redaktor i wydawca L. G. Frydenzon: Tł. Szczecińskiego w Łodzi Narutowicza 11.

בית יעקב

ארטאדאקסישער פאמיליען-זשורנאל

ב"ה, לאדז, אייר—סיון תרפ"ה. — צווייטער יאהרגאנג

א. ז. פרידמאַן

מתן תורה

אַ מדבר. דאָ האָט וויסטקייט די מאַכט.
ס'יאָמערן מוראַ'דיג די שלאַנגען.
און אַ פאָלק צו פרייהייט ערוואַכט,
וואַנדערט אונטער שירה-קלאַנגען.

אויף זיין קערפער צייכענס, וואונדען.
נאָך נישט פערהיילט, ס'טריעפט בלוט,
די פוס נאָך געשוואָלען, געבונדען.
פון עבודת פרך, פון מצריי'שע רוט.

ס'ציהט אַהין צום סיני-הויך.
אַ רפואָה פאַר'ן גוף דעם מיעדען,
דאָרט צו געפונען, צו שעפען כח,
און אַנייעם גייסט צי שמיעדען...

אָהן שווערד, שפיז, בויגען און פייל,
אַפריי פאָלק געהט אָהן מורא.
ס'צייכענט זיין וועג דער וואָלקען-זייל,
אהין צו ג—ט, אַהין צו תורה...

ס'צאַפּעלט וועלט. פייער-פלאַמען,
צונויפגעמישט מיט קנוילען רויך.
ליכט מיט נעפעל, הערשען צוזאַמען.
אַמעכטיג קול נידערט פון הויך...

אויף אַ באַרג די הימלען געבויגען,
צופוסענס ציטערט אַ פאָלק און קוועלט...
ס'איז אינגאַנצען נור אויערען, אויגען,
און הערט, זעהט דעם סוד פון וועלט...

ס'הערט, ס'זעהט דאָס ג-טליכע קול,
ס'ווערט בעגייסטערט, בלויז נשמה...
ס'איז אויף זיך מקבל דעם עול,
און גיעט אַ געשריי פון הסכמה.

און פון דאַן — אויס די מורא,
פאַר פייער, וואַסער, טויט, יסורים.
יודען האַלטען פעסט די תורה,
זייער ירושה פון חג הבכורים.

דער באָדען-קויף פון אגודת ישראל.

דער אראבישער עפענדי גיט איבער דעם אפמאך ד' פארשטעהער פון אגודת ישראל די ה"ה גליקמאן-פריש און י. האגיז.

רבי יצחק ירוחם דיסקין זצ"ל
(נפטר געוואָרען כ"א אדר אין ירושלים)

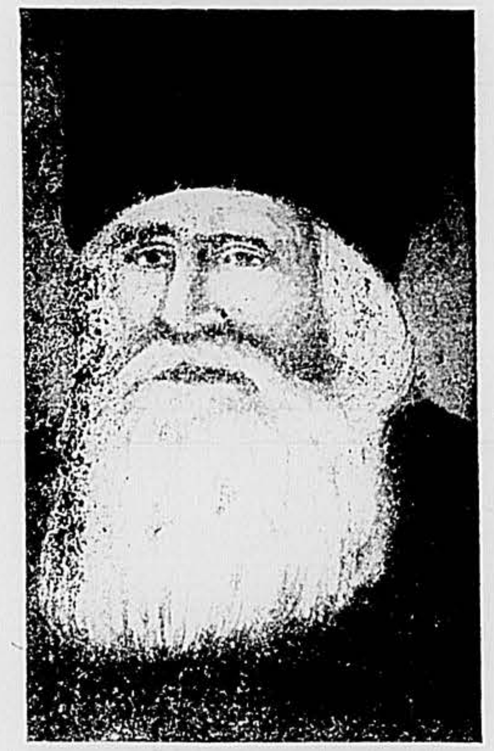

רויש-רב פון ועד העיר אשכנזי און גרינדער פונ'ם וועלט - בעריהמטען יתומים הויז אין ירושלים.

צו אלע יודישע ארטאדאקסישע פאמיליעס!

אויפ'ן לעצטען „בית-יעקב" צוזאַמענפאָהר אין וואַרשאָ, אין וועלכען ס'האָבען אַנטייל גענומען וויכטיגע אָרטאָדאָק-סישע עסקנים און פעדאַגאָגען, איז בעשלאָסען געוואָרען אַרויפצולעגען אַ הייליגען חוב אויף אַלע אָרטאָדאָקסישע פאַמיליעס צו אַבאָנירען דעם פרויען חודש-זשורנאַל „בית יעקב" וואָס ווערט פון אַ פריוואַטען פערלאַג אַרויסגעגעבען אין לאָדז, וועלכער פלאַנצט איין יודיש בעוואוסטזיין און רעליגיעזען שטאָלץ אין די יודישע טעכטער- און ווירקט אונגעהויער אויף צו פערשטאַרקען דעם אמת-יודישען גייסט אין די יודישע הייזער.

אין צוזאַמענהאַנג מיט אָט דעם בעשלוס, בעטען מיר און פאָדערען פון אייך, פאַר אייער אייגענער טובה און פאַר'ן נוצען פון אייערע קינדער צו אַבאָנירען דעם איינציגען אָר-טאָדאָקסישען פאַמיליען-זשורנאַל „בית יעקב"

והביאו ברכה אל תוך ביתכם!

מיט אַכטונג

די חנוך צענטראַלע פון „אגודת ישראל" אין פוילען.

מוריה

מאָנאַטס-שריפט אין דייטש און אין העב-רעאיש געווידמעט דעם אויפבוי פון ארץ-ישראל אין גייסט פון תורה און מסורה, ערשיינט אונטער דער מיטאַרבייט פון די בעדייטענסטע אָרטאָד. שריפטשטעלער אין מזרח און אין מערב, בעלייכט אַלע פראַגען, וואָס זענען נוגע דעם ווירטשאַפטלי-כען, גייסטיג-קולטורעלען און פּאָליטישען אַרבייטס-קאָמפלעקס, פערעפענטליכט די מיינונגען פון די אָנגעזעהענסטע סאָציאַל-עקאָנאָמיקער איבער די קאָ-לאָניזאַציע-מעגליכקייטען, דינט אַלס וועג-ווייזער פאַר אַלע, וואָס בעשעפטיגען זיך מיט ארץ ישראל, פאַר אַלע, וואָס ווילען קענען דאָס לאַנד און זיינע בע-דערפענישען, דאָס לאַנד און זיינע מעגליכקייטען פונ'ם ריין-אָביעקטיווען שטאַנדפונקט, ערשיינט אינ'ם גרויסען זשורנאַל-פאָרמאַט און ווערט פערשפּרייט אין אַלע לענדער.

אַבאָנענטס-פרייז פאַר פוילען 4 זלאָטעס פאַר אַ פיר-טעל יאָהר. אַנאָנסען האָבען דעם גרעסטען ערפאָלג.

מיט בעשטעלונגען זיך מעלדען:

„MORIA" Frankfurt a/M Jöngesgase 18

200 יעהרליכע אבאנענטען און דער בית יעקב ווערט א צוויי וואכען זשורנאל

ביז יעצט האָבען איינגעשיקט פאָלגענדע פערזאָנען צו 10 זלאָטעס פאַר אַ יאָהר פריהעראויס: הרה"צ אדמו"ר שליט"א מסאדיגער, הרבנית הי' אלמער מגור, ש. ג. ריטטייס-טער וואַרשאָ, ר' אשר שפירא קראָקאָ.

אגענטען!

איהר ווערט שטרענג אויפגעפאָדערט צו ערלעדיגען אלע אייערע חובות. תיכף ומיד—און געגענפאל וועלען מיר זיין געצוואונגען אָנצונעמען פאַר אייך אומאנגענעהמע מיטלען.

ניידהייטס-סעזאָן!!

אַ גרויסער אויסוואַהל פון פערשידענע שטרימפף און הענדשוה פיר דאַמען, הערען און קינדער ווי אויך וואָלענע און האַלב וואָלענע דאַמען שטאָפען
:: :: פראַנצויזישער סאָטין אין אַלע קאָלירען :: ::

ד. שטשעטשינסקי, לאָדז

פר. נאַרוטאָוויטש (רוזלינג) № 11

דאנקזאגונג

מיר דריקען אויס אַ אויפריכטיגען דאַנק דעם ה' מ. ש. פרענקעל פון קראָקאָ פאַר זיין בעמיהען זיך צו שאַפען אַ גרעסערע צאָהל האַלב-יעהרליכע אַבאָנענטען.

אדמיניסטראַציע „בית יעקב" לאָדז.

„בית יעקב" זשעטאָנען

מעטאַלענע קינסטלערישע זשעטאָנען פאַר שול-קינדער און מיטגלידערינס פון די „בית יעקב" אָרגאַניזאַציעס צום פרייז פון 50 גראָשען און 1 זלאָטע

יעדע לעהרערין בעקומט אומזיסט 1 זשעטאָן

אויף די זשעטאָנען איז אויסגראַווירט דער באַרג סיני, די מנורה, די לוחות, און אַ מגן דוד.

צו בעקומען אין אונזער אדמיניסטראַציע נאָר געגען געלד פאָראויס.

וועגען אונזער פרעמיע

צוליב די פיעל אַנפראַגען וואָס קומען אָן אין אונזער אדמיניסטראַציע מכח דער פרעמיע טיילען מיר מיט דאָס אונ'ם גורל געהען נאָר אריין די יעניגע וואָס האָבען איינגע-צאָהלט צו 5 זל. מינדעסטענס פאַר'ן צווייטען האַלבע-יאָהר פון תר"פה. צוליב דער שהערער צייט האָבען מיר אויך בעש-לאָסען דאָס ס'זאָלען אריינגעהן אינ'ם גורל די וואָס וועלען איינצאָהלען פאַר'ן לעצטען קוואַרטאַל פון תרפ"ה צו 2.50 זל.

אין וואָס עס בעשטעהט אונזער פרעמיע איז שוין אויספיהליך געווען געמאָלדען אינ'ם פריהערדיגען נומער.

נישט גע'דרוקטע מאַנוסקריפּטען ווערען פון דער רעדאַקציע נישט צוריקגעשיקט. — זיך ווענדען, פערזענליך אין רעדאַקציע קאָן מען יעדען דינסטאַג און דאָנערשטאַג פון 3—5 נאַכמ. —

Red: „BAJS JAKOW," Łódź, Aleksandrowska 28 :אַדרעס פון רעדאַקציע און אַדמיניסטראַציע

משולם קאַמינער.

אַ יודישע געשיכטע-לויט דער תורה

פון דער פראַקטיק, ביים אָרגאַניזירען דאָס חדר-וועזען יסודי-התורה האָב איך פאַר אַלעם געלערענט, אַז דאָס פערטראַכטען זיך איבער אַ פראַגע לענגער ווי די צייט דיענט דאַצו; אַז דאָס גריבלען זיך אין אַ פערוועהטאָגטיגען ענין טיעפער ווי דער מוח געהט צוזאַמען מיט'ן ווירקליכען טהאַט; אַז דאָס בלייבען ביים כסדר'דיגען זוכען עצות אָהן אַרויפצוקומען אויפ'ן וועג פון מעשים — אַז דאָס אַלץ פערשלעפט נור אין זייטיגע וועגען פון וואַנען מען קען זיך לאַנג לאַנג נישט אומקעהרען צום פונקט, ביי וועלכען מען איז פריהער געשטאַנען און צו וועלכען מען דאַרף סוף כל סוף צוריק קומען.

פונקט ווי אַ דאָקטאָר איידער ער דעקענט דעם חולה'ס קרענק, אויב ער זאָל זיך וועלען פטר'ן מיט'ן אַריינטראַכטען זיך און געפינען די דיאגנאזע בלויז מיט'ן שכל, וועט ער נור דערפיהרען דעם קראַנקען קערפער צו אַ שלעכטען מצב — די קרענק וואַרט נישט ביז דער דאָקטאָר וועט קלוגער ווערען — אַזוי איז אויך אין אונזער כלל-אָרגאַניזם — דער דאָקטאָר מוז אָנהויבען היילען, איידער נאָך ער איז זיכער דאָס זיין מעדיצין איז די בעסטע, קודם מוז מען היילען און זוכען צו לינדערען די קרענק, און שפעטער ביים געפונען אַ בעסער מיטעל, וועט אַודאי גוט זיין — דערווייל מוז מען נור בעהאַנדלען דעם אָבגעשוואַכטען קערפער מיט דער גרעסטער זאָרגפעלטיגקייט, קיין שאָדען און פערערגערונג לפחות נישט אַרויסצורופען.

ביים כלל-אָרגאַניזם און ביי כלל-פראַגען איז אויך דאָס זעלבע. מען מוז אָנהויבען טהון און ווירקען מיט די ערשטע מיטלען, וואָס מיר בעזיצען און קענען אויסגעפונען, מיר מוזען נור פעראַנטוואָרטליך און אהריות'דיג אומגעהן ביי די פערוועהטאָגטע פראַגען, זיי נישט צו פערשאַרפען. אין דער צייט פון טהון, ענטוויקלען זיך די מיטלען און עס ערפינדען זיך די ווייטערע וועגען; אין דער צייט פון נישט-טהון, פערערגערט זיך דער מצב און די נעכטיגע מיטלען נוצען שוין מעהר נישט.

לעצטענס האָט מיר גענומען שלאָגען אין מוח, אַ געדאַנק וואָס טהוט מיך כסדר פייניגען. שוין אַ ערך צוואַנציג יאָהר ווי איך הער אויף יודישע אספות מיט טיעפען וועהטאָג דערמאָנען די פראַגע וועגען דעם מאַנגעל פון אַ יודישער געשיכטע, געשריבען, אָהן די אפיקורסישע דעות און די אַנטי רעליגיעזע טענדעצען וואָס האָבען פערנומען כמעט דעם גאַנצען וועג פון דער מאָדערן-בעאַרבייטער יודישער געשיכטע. די פאַרצייטיגע ספרים ליעפערען אונז אַ סך ידיעות, זענען זיי אָבער ווייניג בעאַרבייט אין דער פאָרם צו וועלכער, דער לעזער האָט זיך אין די לעצטע יאָהרען צוגעוואָהנט. איבערהויפט די פרויען און טעכטער. פאַרצייטינס, זענען אויך געוועזען ספרים אין דער יודישער שפראַך, וועלכע האָבען איבערגעגעבען אַ סך ידיעות וועגען די אינהאַלט'ס רייכע און געשיכטליכע מאָמענטען פון יודישען פאָלק, דאָס איז אָבער אַלץ געוועזען פאַר דער פאַרצייטיגער יודישע פרוי, וועלכע האָט געהאַט אַפּוּל האַרץ פאַר אמונה און יודישקייט, זי איז צום ספר וואָס איז פאַר איהר געוועזען ספעציעל פערפאַסט, אָט צו דעם ספר איז זי צוגעגאַנגען מיט אַ בענקענדיג האַרץ, זי האָט געזוכט צו וויסען איהר שורש, און אפשר מיט אַרייכערען געדאַנקען-גאַנג האָט זיך אַליין אויסגעאַרבייט אין מוח פון די פערשיעדענע ידיעות, וואָס זי האָט זיך דערוואוסט, ווען זיי זענען אַפילו געווען אָהן אַ סדר. אַ היינטיגע לעזערין אָבער, זי וויל אַ בוך, וואָס זאָל זיין אין דער פאָרם פון דער איבריגער מאָדערנער ליטעראַטור, לפחות נישט אָבגעשטאַנענער.

און — ווען מען גיעט מען איבער אַזאַ פעראַנטוואָרטליכע זאַך — און אַ צווייטע פראַגע — ווי נעהמט מען אַזוי פיעל געלד צו דעקען די נויטיגע אויסגאַבען?

אָט די פראַגען האָבען זיך גערעדעהט פון איין אַספה צו דער צווייטער, אַלע מאָל מיט'ן זעלבען קרעכץ; די פרויען און טעכטער און דאָס יונגע דור בכלל ווערט אָבגעריסען און פערפרעמדעט פון זיין עבר, זיי ווייסען אַפילו נישט ריכטיג ווער און וואָס דאָס יודישע פאָלק איז געווען און דאַרף זיין, עס פעהלט דאָס בוך, וואָס זאָל זיי איבערגעבען ידיעות פון דער יודישער געשיכטע און אַז דאָס קינד כאַפּט זיך צו אַ בוך, איז עס מעהרסטענטייל פון יענעם מין, וואָס טהוט אין זיי אָבטויטען דעם גאַנצען רעליגיעזען געפיהל, דעם ווירקליכען פאָדעם און די ווירקליכע קייט, וואָס האָט פערבינדען די אַלע יודישע דורות.

און אין מוח פייניגט מיך דער געדאַנק: ווער ווייס, צו איז נישטאָ דער גרעסטער פעהלער, וואָס מען איז אַזאַ לאַנגע צייט אָבגעקומען בלויז מיט'ן טראַכטען, בלויז מיט'ן זוכען עצות, בלויז מיט'ן בעקלאָגען דעם מצב, און צו דער זאַך קיין מעשים — בעסערע אָדער קנאַפערע — האָט מען נישט געזעהען.

און אַז איך האָב מיך לעצטענס בעשלאָסען צו זיין דער מתחיל אויף אָט דעם געביעט, האָב איך געהאַט פאַר די אויגען נאָך אַ וויכטיגען פאַקטאָר. נעמלעך, די בעוועגונג פאַר שאַפען בית-יעקב-שולען. די עלטערען האָבען זיך ארומגעזעהען, וואָס די פרעמדע ערציהונג האָט ערציעלט אינ'ם אונטערגראָבען דאָס יודישע הויז, די עלטערען האָבען זיך איבערצייגט, אַז מיט עלטערע טעכטער און פרויען, ווען זיי זענען פון דער יוגענד ערצויגען געוואָרען אין דער שויס פון אַ פרעמדע אָדער פון אַ רעליגיעז פיינדליכע קולטור, אַז אין די עלטערע יאָהרען איז שוין שווער איבער צו אנדערשען זייערע געדאַנקען און זייערע הערצער, אַז מען מוז אָנהויבען פון דער יוגענד, די יונגע מיידלעך מוזען ערצויגען ווערען און אַ יודישע שולע, אַ יודישע לויט'ן ווירקליכען טראַדיציאָנעלען און געשיכטליכען מהות יודענטהום און דאַן קומט ווידער די פראַגע!

מען שאַפט די בית-יעקב שולען און ווי נעמט מען לערן ביכער? און טאַקי די פראַגע וועגען יודישער געשיכטע; מען לערנט דאָך יודישע געשיכטע. אָבער פון וועלכע ביכער? קיינער ענטפערט אָבער נישט אויף די פראַגע מעהר נישט ווי אַ קרעכץ...

און ווי געזאָגט: איך האָב גענומען מאַכען די התחלה און איך האָף אויף ערפאָלג, ווען איך געה אויפ'ן זעלבען וועג, וואָס עס איז מיר ב"ה געלונגען, אסך אויפצוטהון אויפן געביעט פון יודישע חנוך. דערביי וויל איך אויך האָפען, אַז די אַרבייט אויפ'ן דאָזיגען געביעט וועט וואָס ווייטער אַלץ בעסער זיין.

קורץ: די התחלה קען דערפיהרט ווערען צו אַ ווייטערע גרויסע אַרבייט, ווען די בית-יעקב שולען, די פערוואַלטונגען און די עלטערען, וועלען פערשטעהען אַז אַזעלכע ביכער, ווי די יודישע געשיכטע לויט דער תורה, וואָס איז לעצטענס אַרויסגעגעבען דורך דעם „החנוך"-פערלאַג, מוז זיך געפינען אין דער יודישער שולע און ביי יעדען אָרטאָדאָקסישען יוד אין שטוב, דאָס איז אַ בוך פאַר יודישער געשיכטע און גלייכצייטיג אויך אַלערן בוך פאַר אויפקלערען די בעדייטענדע יודישע מאָמענטען פאַר'ן יונגען דור.

וועגען די פעדאַגאָגישע און מאָראַלישע ווערטען פון דעם נייעם געשיכטען-בוך — אַ צווייט מאָל.

י. הלוי.

רבינו משה איסרליש ז"ל (רמ"א)

(נפטר געוואָרען ל"ג בעומר של"ג (1573)

אַריבער, שוין הונדערטער יאָהרען, ווי דאָס יודישע קראָקאָ, בעקומט אין דעם אַלטען היסטאָרישען טאָג אַנ' אַנדערע צורה, ל"ג בעומר דאָס איז דער טאָג אין וועלכען עס שטראָמען טויזענדער יודען אין דער אַלטער יודישער שטאָדט צום יאָהרצייט פונ'ם בעריהמטען רמ"א זצ"ל, וועמענס וואָרט איז ביז'ן היינטיגען טאָג דאָס דעצידירענדסטע אין יודישע דינים.

פון באַלד אין דער פריה, ווען די זון איז נאָך נישט אַרויס פון איהר נאַכט-בעהעלטעניש, שטעהען שוין יודען, קראָקאָווער און פרעמדע ביים קבר פונ'ם גרויסען צדיק, עס ווערט נישט פערעפענטליכט קיין שום מודעות און בעריכטען, וועגען דעם גרויסען טאָג צו בעטייליגען זיך אין דער יאָהרצייט. דאָס וואָרט ל"ג בעומר אַליין ציטערט אויף דאָס האַרץ פון יעדען קראקאָווער יוד, שוין נישט רעדענדיג פון דעם פרעמדען יוד, און וועלכען ס'דערוועקט זיך אַ וואַרים עהרען-געפיהל, פערמישט מיט יראת הכבוד צום וועלטס-גאון.

ביים טויער פון דער שוהל, נעבען וועלכער ס'געפינט זיך דאָס בית הקברות איז ענג, יודען שטופען זיך, יעדער האָט אַ שווער געמיט, וואָס זאַמעלט זיך צונויף אין דעם לאַנגען יודישען גלות, פאַרהאַן יודען, יודען פון ווייטע יודישע מקומות, פון פרעמדע לענדער ביי וועלכע ס'איז שוין אַ טראַדיציע צו קומען צום יאָהרצייט פונ'ם רמ"א זצ"ל.

וואָס נעהנטער צום קבר ווערען די פנימ'ער ערנסטער עס פיהלט זיך אינסטינקטיוו, אַז דאָ ליגט אַ הייליגער גוף, וועמענ'ס גייסט, עס איז נאָך ענג פערבונדען מיט'ן פאָלק ישראל...

אָט געהט אַ יוד און גיט האַסטיג אַ טהו-אָן דעם גאַרטעל און פון זיין פנים לייענסטו אַראָב דעם פחד וואָס בעהערשט זיין גאַנץ אינערליך וועזען, ווייל דאָס איז דאָך דער גאון, וועמענ'ס ליכט שטראַהלען פערשפרייטען זיך נאָך היינט אין די אמת'דיגע יודישער הייזער...

אָט דאָ אין דער שוהל, אין וועלכער ער האָט געדאַווענט די שוהל איז היינט מיט פיעל ליכט בעלויכטען, וועלכע גיבען-צו אַ בעזונדערע ערנסטקייט פון טאָג.

דורכ'ן שמאָלען טהירעל וואָס פיהרט צו בית עלמן שטראָמען יודען אַהין צום קבר וואָס געפינט זיך האַרט ביי דער שוהל, צו וועלכען ס'איז יעצט כמעט אונמעגליך צוצוקומען, צוליעב דער גרויסער ענגשאַפט.

דאָס קבר איז ארומגעצוימט מיט אייזערנע קראַטען, אַ הויכער בוים פערשפרייט זיינע אַלטע צווייגען איבער דעם גאַנצען פערזאַמעלטען עולם, ווי ר'וואָלט וועלען שיצען די אַלע יודען פון דער ברענענדיגער זון — — —

אויף די קראַטען שטעהען ברענענדיגע הלב-ליכט. וואָס וואַרפען זייער רויטע שיין אויף די פנימער פון די מתפללים, וועלכע זענען בענעצט פון טרעהרען. די ליכט הויבען אָן טריפען צוליעב דער גרויסער היץ און עס דאַכט זיך אַז זיי וויינען מיט — — —

דאָס קול פון די מתפללים, וועלכעס שלאָגט-אָב אין דער גאַנצער ברייט פון אַלטען פעלד, קלינגט ווי אַ מעכטיגע שטימע איבער די פערשידענסטע גלות-ליידען פון יודישען פאָלק, דאָס איז אַ סינטעז פון יודישער דערנידריגונג, איין האַרציגע תפלה אויף דער גאולה שלימה — — —

ביז שפעט פאַרנאַכט שטעהען יודען און זאָגען תהלים און אַנדערע תפלות, יעדער גיט אָב אַ קוויטעל אין די שפאַלטען פון דער מצבה, וועלכע איז פון אַלע זייטען אָנגעשטופט מיט בקשות.

מיט אַ לייכטער האַרץ געהען אָט די אַלע יודען אַוועק פונם קבר און אַ שטאַרקער ווינד טראָגט די אַלע תפלות צום הימעל אַרויף — — — — — — — —
— — — — — — — — — — —

פאר ירושלים

דורך טיפע טאָלען איז געוועזן דער וועג;
און אָט פיהרט ער מיך צו הויכען.
און קייכענדיג אָטעם איך
און זייג לופט מיט אָפענע ליפען.
ווינד קושט מיך, מיך קושט דער זונענשטראַהל
וואָס ד אָ ס פאָהרען איך אונטערגענומען אין מיין לעבען האָב.

דאָרט אונטען דער מזרח בליהט,
די שטאָדט, ירושלים, ווי ווייסער בלומען-טל;
וואו איך נור בין, וואו איך נור רוה
צו די שטאָדט פון מיין לאַנד, קעהרט מיין נשמה
פלאַטערדיג צוריק.

י. י. ה.

די בית יעֲקב שולע אין טבריא (ארץ ישראל)

די ארץ=ישראל צענטרא=לע פון דער אגודת=ישראל אין פראנקפורט האָט לעצטענס אונטער=גענומען אַן ענערגישע אַקציע צו פערשפּרייטען א נעץ פון אָרטאָדאָקסישע טעכטערשולען אין ארץ ישראל.

אידעאלע יודישע טאכטער

רבי עקיבא, א אָרימער פאַסטוך, שוין אַ דערוואַקסענער מענש — נישט געלערנט, נישט געבילדעט, אַן עם-הארץ, בעזיצט אָבער די אמת ריינע יודישע מדות, וואָס פעהלט לײדער אונזער היינטיגער יוגענד: נישט חוצפּה'דיג פערשײט, אַ צנוע, אַ בעשײדענער און דערצו אַ גוט ווייך יודיש האַרץ. לײדער קען זיך קײנער אויף איהם נישט, קײנער פערשטעהט נישט צו אכטען און שעצען די האָזיגע מעלות זיינע, נור בלויז אײן מוסטערהאַפטע יודישע טאָכטער, רחל, די טאָכטער פון רײ-כען מאגנאט כלבא שבוע, און ווען דער פאָטער ערלויבט איהר נישט צו חתונה האָבען מיט איהם, ווײל עס פאַסט נישט פאַר איהם צו האָבען אַ פאַסטוך פאַר אַן איידים, נעמט זי איהם געגען איהר פאָטערס ווילען פאר אַ מאַן און שיקט איהם אַוועק תורה לערנען. עס אהרט איהר נישט וואָס זי מוז צוליעב דעם פערלאָזען דעם פאָטערס רײכע הויז, עס קימערט איהר נישט וואָס זי לעבט אזוי אָרים, לײדט הונגער און שלאָפט אויף אַ ביסעל שטרוי. זי האָרעוועט, ארבייט שווער און פון איהר בעשײדענעם פערדינסט ערנערט זי אויך דעם מאַן, כדי ער זאָל קענען רוהיג לערנען. ווען זי האָט שוין נישט עפּעס אַנדערש פערקויפט זי איהרע שעהנע לאָקען פון קאָפּ, זי בעקלאָגט זיך אָבער קײנמאָהל נישט, בעדויערט נישט איהר מזל און איז צופרידען מיט איהר גורל.

רבי עקיבא לערנט צוועלף יאָהר און נאָך אַ מאָהל צוועלף יאָהר ביז ער וואַקסט אויס אַ גרויסער תנא, אַ רבי פון פיער-און-צוואַנציג טויזענד תלמידים גרויסע תלמידי-חכמים און געטרייע איבערגעגעבענע יודען. ווען ער קומט דערנאָך צוריק אַ הײם זאָגט ער צו זײנע תלמידים:

„קינדערלעך! שעצט די דאָזיגע פרוי דען מיין תורה און אייער געהער צו איהר״. — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — —

שוין פיעל פיעל רבי עקיבא'ס האָבען מיר צו פערדאַנקען דער יודישער פרוי. די יודישע געשיכטע ווייסט צו דערציילען אַ סך פאַקטען פון פרויען, געטרייע יודישע טעכטער, וואָס האָבען מיט זייער איבערגעבענהייט און געטרייהייט זייערע מענער און קינדער פאַר גרויסע לייט גאונים און תלמידי-חכמים געמאַכט.

צו פערשטעהט אָבער אויך די היינטיגע מ אָ ד ע ר נ ע יודישע פרוי צו שעצען און טייער האַלטען די יודישע תורה און יודישע מדות, ווי די טאָכטער פון כלבא שבוע?

ווער ווייס וויפיעל רבי עקיבא'ס עס געהען דורך דעם פערלוירען?

ז. זינגמאַן

פינסק, אייר תרפ״ה.

קבלת התורה

ביים בארג סיני

דער שופר שאַלט,
דער דונער קנאַלט,
און טויזענד בליצען שוועבען,
דער גרויסער ג—ט,
קומט זיין געבאָט,
דעם פאָלק ישראל געבען.
ער קומט, ער קומט,
דער מדבר שטומט,
און פונקען פייער שפּריצען,
דער סיני גליהט,
ווען ג—ט'ס טריט,
בערירען זיינע שפּיצען...
און ווייט, און הויך
שטייגט אויף דער רויך,
געמישט מיט פלאַמען פייער,
עס רעדט אַ קול,
אַראָב אין טאָהל,
און יעדעס וואָרט איז טייער...
און משה שטייגט,
צו ג—ט, עס שווייגט,
דאָס פאָלק אין טאָהל... עס ציטערט...
מען הערט די שטים,
פון אלקים,
וואָס רוישט און רופט און וויטערט:

עשרת הדברות

(צעהן געבאָט)

איך בין דיין ג—ט וואָס האָט בעפרייט,
פון יאָך דיך און געמאַכט צו לייט.
הער אויס און היט אָב מיין געבאָט:
נישט האָב חוץ מיר קיין אַנדער גאָט,
דאָס איז דער גרונד פון מיין געזעץ:
נישט מאַך קיין בילד, נישט מאַך קיין געץ!
וואָס איבער דיר, וואָס אונטער דיר,
וואָס אויף דעם ים און אויף דער ערד
פערגעטער נישט, דאָס האָט קיין ווערט,

נישטאָ קיין געטער אויסער מיר
נישט בוק זיך צו קיין געץ געדענק.
דען מיין נישט אַז איך שוויינ און שענק,
איך בין א קנא און איך שטראָף.
דו ריכט'ס זיך אויס אַ שוואַרצען סוף,
דער פערטער דור וועט פאַר דיין זינד,
נאָך מוזען ליידען... נישט געשווינד,
פערגעהט מיין צאָרן, איך פאַרגעלט,
אי גוטס, אי שלעכטס אויף דיזער וועלט.
דאָס זאָג איך ווידער אָן און הער:
אין מיינעם נאָמען פאַלש נישט שווער.
דען שווערען פאַלש איז אויך אַ זאַך,
וואָס איך בעשטראָף און גאָרנישט שוואַך...
דעם שבת זאָלסטו היטען טריי,
זעקס טעג בעשעפטיג זיך אין וואָך,
נישט מעהר געדענק; דו מוזט זיין פריי,
דעם זיבעטען, רוה אויס פון יאָך,
און נישט אַליין פאַר דיר איז רוה,
דיין זוהן, דיין טאָכטער און דיין קנעכט,
זיי האָבען אויך די זעלבע רעכט,
זיי מוזען רוהען פונקט ווי דו
און אויך דער גר וואָס וואוינט מיט דיר,
מוז האָבען רוה און אויך דיין טיער,
דען בלויז זעקס טעג האָט ג—ט פערבראַכט,
אויף הימעל ערד און ים און גאָר,
וואָס אויף און אין זיי טוהט זיך נאָר
דען זיבעטען האָט ער געמאַכט,
אַ טאָג פון הייליגקייט און רוה,
און האָט געבענשט איהם נאָך דערצו:
היט טאַטע מאַמע אָב ביז גאָר,
כדי זאָלסט האָבען לאַנגע יאָהר.
נישט רצח'ע און נישט נואף, פיין,
און איידעל, ריין זאָלסטו מיר זיין,
קיין פאַלשער עדות זיי, קיין דיב.
אַזעלכע לייט האָב איך נישט ליב...
נישט גלוסט דיין חבר'ס הויז, זיין ווייב,
נישט גלוסט צו דיר צום צייט פערטרייב,
זיין דינסט, זיין הויז, זיין פערד, זיין קנעכט,
נישט גלוסט, דו האָסט צו זיי קיין רעכט!...

— ז.

דער בכורים-יום-טוב אין ארץ ישראל

(היסטאָרישע בעטראַכטונג)

שבועות — דער דאָזיגער שעהנער זומער-יום-טוב, ווערט אין די כתבי הקודש בעצייכענט אויך אַלס חג הקציר, דער יום-טוב פון שניט, און אויך אַלס יום-הבכורים, דער יום-טוב, ווען די תבואה און פרוכטען זענען אינגאַנצען צייטיג געוואָרען.

ארץ-ישראל איז אין די גאָר אַלטע צייטען געווען אַ לאַנד, וואָס איז געווען איינגעוועהנליך געדיכט בעזעצט, איז בעשטאַנען פון ערד-אַרבייטער, וועלכע האָבען געצויגען פון באָדען אַזוי פיעל תבואה, דאָס זיי זענען אומשטאַנד געווען אַסך תבואה צו פערקויפען קיין אויסלאַנד. אַזוי געפינען מיר אין יחזקאל כ"ז, אַז דאָס שכנות'דיגע פעניציען (צור און צידון) האָבען זייער גאַנץ ווייץ און קאָרן געליפערט פון ארץ-ישראל.

מ'קאָן זיך אַלזאָ פאָרשטעלען די גרויסע לעבהאַפטיגקייט און שמחה, וואָס פלעגט הערשען אינ'ם הייליגען לאַנד, ווען ס'איז אָנגעקומען דער „עת הקציר", (די צייט פון שניט,) און די ערד האָט אַרויסגעגעבען איהרע אוצרות פאַר די איינוואוינער פון לאַנד.

אייגענטליך האָט זיך דער תבואה-שניט אָנגעהויבען באַלד נאָך פסח, ווען דער גערשטען פלעגט שוין צייטיג זיין, און מ'האָט געבראַכט דעם עומר. דער ריכטער קציר אָבער איז געווען ערשט אַרום שבועות-צייט, וועלכע ווערט אין די כתבי-הקודש אָפט בעצייכענט מיט „והימים ימי קציר חטים", ד"ה, ווען מ'האָט אָנגעהויבען שניידען ווייץ, וואָס איז געווען דער הויפט-פּראָדוקט אינ'ם הייליגען לאַנד.

אין צוזאַמענהאַנג דער מיט איז אויך פאָרגעקומען איינע פון די מצוות הנוהגות בזמן הבית, בכורים, וועלכע איז פערוואַנדעלט געוואָרען אין אַ גראַנדיעזע און פּראַכטפול-שענע עולי-רגל-מאַניפעסטאַציע פון אַלע דאָרפסאיינוואוינער אין ארץ-ישראל קיין ירושלים. אַן אינטערעסאַנטע שילדערונג פון דער דאָזיגער „הבאת בכורים" ברענגען קיין ירושלים געפינען מיר אין דער משנה בכורים, וואו עס ווערט דערצעהלט פאָלגענדעס:

יעדער לאַנד-ווירט פלעגט אין פריהלינג אַריינגעהן צו זיך אין פעלד און אין גאָרטען און בעמערקענדיג די ערשטע פרוכטען, ווי פייגען, ווייןטרויבען, ~~ציטרינען~~ וואָס זענען שוין צייטיג, פלעגט ער זיי אַרומבינדען מיט ~~אַ בינט שנירעל~~ און זאָגען: דאָס זענען בכורים. צו אָט די דאָזיגע ערשט-צייטיגע פרוכטען פלעגט מען געוועהנליך צולעגען נאָך אַנדערע שענע פרוכטען (תוספת בכורים) און דאָס אַלץ אַריינלעגען אין אַ קויש, כדי זיי אַוועקצופיהרען קיין ירושלים. דער קויש פלעגט אויסער דעם זיין זעהר שעהן בעפוצט און די רייכערע לאַנד-ווירטען פלעגען זאָגאַר האָבען דערצו ספּעציעלע זילבערנע און זאָגאַר גאָלדענע קוישען.

די דאָזיגע בכורים האָבען אָבער די לאַנדווירטען נישט יעדער בעזונדער אַוועקגעפיהרט אין די הייליגע שטאָדט. גאַנץ ארץ ישראל איז איינגעטיילט געוואָרען אין 24 מעמדות (אַזעלכע קרייזען) און יעדער מעמד האָט געהאַט איהר הויפט-שטאָדט, אָדער, ווי זי ווערט אָנגערופען אין דער משנה, עיר המעמד. די אַלע דאָרפס-לייט פלעגען צום בעשטימטען טאָג זיך צוזאַמענגעקומען מיט זייערע בכורים-קוישען אין דער דאָזיגער עיר המעמד, וואו זיי פלעגען נעכטיגען אויפ'ן מאַרק-פּלאַץ („רחוב העיר"). דען אַרום שבועות-צייט פאַלט נישט אין ארץ-ישראל קיין רעגען און דער קלימאַט איז דאַן גענוג הייס. די אַלע צוזאַמענגעקומענע דאָרפס לייט פלעגען דאָ אויסקלויבען איבער זיך אַ פיהרער („ממונה") וועלכער האָט אָנגעפיהרט מיט דער גאַנצער רייזע.

ווי נור דער טאָג האָט אָנגעהויבען צו בלאָהען, פלעגט דער ממונה אויסרופען: „קומו ונעלה ציון אל בית ה' אלקינו!" (שטעהטס אויף און מיר וועלען געהן קיין ציון, אין הויז פון אונזער ג—ט!). אויף דעם דאָזיגען סיגנאַל האָבען אַלע מונטער און פרעהליך זיך גערירט אין וועג אַריין. פאַר דער גרויסער מחנה דאָרפס-לייט, וועלכע איז וואָס נעהנטער צו ירושלים געוואָרען אַלץ גרעסער און גרעסער, איז געפיהרט געוואָרען אַן אָקס, בעשטימט אַלץ קרבן, וואָס זיינע הערנער זענען געווען בעדעקט מיט גאָלד און אַן איילבירט-בלום אַריינגעשטעקט צווישען די הערנער.

שוין פונדערווייטענס פלעגט מען דערהערען דאָס אָנקומען פון די „מביאי בכורים", וועלכע זענען אויפ'ן גאַנצען וועג בעגלייט געוואָרען דורך פייפלעך, פויקען און אַנדערע שפּיעל-אינסטרומענטען. זיי מקבל פנים צו זיין פלעגען דאַן אַרויסגעהן פון ירושלים די אָנגעזעהענסטע פערזענליכקייטען פון דער שטאָדט, די מאַכט-פאָרשטעהער („פחות"), די פערוואַלטער פון בית-המקדש („גזברים"), די האַנדווערקער-צעכען („בעלי אומניות"), וועלכע פלעגען זיי ענטקעגען געהן מיט אַ „חליל" (פייפעל), פון משה-רבינו און בעגריסען מיט די ווערטער: „ברידער, איינוואוינער פון דער און דער אומגעגענד, זייט געגריסט!" אַזוי זענען זיי שוין אַלע געגאַנגען ביז זיי זענען צוגעקומען צום הר הבית, ווען יעדער, זאָגאַר דער רייכסטער און אָנגעזעהענסטער, אַפילו דער מלך זעלבסט, האָט דעם קויש אַרויפגעלעגט אויף די אַקסעל און איז אַריין אין די עזרה, וואו די לוים האָבען זיי עמפּפאַנגען מיט'ן מזמור-געזאַנג: „ארוממך ה', כי דליתני ולא שמחת אויבי לי!" (דאָס דרייסיגסטע קאַפּיטעל אין תהלים) דאָרט האָט יעדער אַוועקגעגעבען די בכורים דעם כהן און אָבלייענענדיג די געהעריגע פרשה פון „ארמי אובד אבי", ווי ס'ווערט אין קורצע שטריכען אָנגעוויזען אויף די גאָר אַלטע עפּאָכען פון דער יודישער געשיכטע און דערביי ווערט אויסגעדריקט אַ דאַנק ג—ט, וואָס האָט געגעבען די יודען ארץ-ישראל, וואָס איז אַן ארץ זבת חלב ודבש, — פלעגט יעדער אַוועקגעהן אין שטאָדט, וואו מ'פלעגט נאָכהער די גאַנצע נאַכט אין אַ געהויבענער שטימונג פערברענגען. צומאָרגענס אין דער פריה פלעגט מען זיך לאָזען צוריק אין וועג אַריין.

ווי די משנה (חלה ד') דערצעהלט, פלעגען אין דער דאָזיגער בכורים-פייערליכקייט זיך בעטייליגען אויך יודישע לאַנד-ווירטען פון די שכנות'דיגע געגענדען אין חוץ-לארץ. אַזוי, למשל, פלעגט ברענגען בכורים אַ געוויסער יודישער לאַנד-גוט-בעזיצער אַריסטון פון אפמיא (אַ געגענד אין סיריא). די אַלע, וואָס האָבען פערשפעטיגט צו קומען מיט זייערע בכורים קיין ירושלים אויף שבועות, פלעגען עס ברענגען נאָך שבועות, ביז סוכות, ד"ה, ביז צו דער צייט, ווען די גאַנצע תבואה אין ארץ ישראל איז איינגעזאַמעלט געוואָרען אין די שייערען. וואויל איז דעם, וואָס האָט דאָס מיט די אויגען געזעהן און גליקליך וועט זיין דער, וועלכער וועט עס דערלעבען צו זעהן.

תקון ליל שבועות

אדוו.
ב. דווארישצין
דווינסק

שבועות ביי נאַכט ווען עס זינגען צווישען זיך די שטערען פון דער פינסטערניש... ווער האָט שוין אַמאָל געהערט דאָס דאָזיגע זינגען אין דער שפּעטער נאַכט! אָפט האָב איך געוואַנדערט איינער אַליין דורך די שטילע גאַסען אין די זומערדיגע נעכט און זיך איינגעהערט אין דעם סודות-פולען געזאַנג פון דער שפּעטער נאַכט. אַרום מיר שוועבען די זיסע וואַרמע לופטען און איבער מיר איז אויסגעגאָסען די בלויע שטילקייט פון איין עק הימעל ביז צום אַנדערען, ביסלעכווייז ווערט דאַמאָלס אַזוי לוי-וואַרם און אַזוי מערקווירדיג שטיל אויך אין דער נשמה, אַזוי אַז דאָס האַרץ צוגעהט אַזש פאַר זיסקייט און ווייכקייט.—ווער קאָן נישט יענע הייליגע מינוטען, מינוטען אין וועלכער דער מענש שפּירט זיך געהויבען געגרויסט און געהייליגט, און עס זעהן זיינע אויגען ג-טליכעס און עס הערען זיינע אויערען וואונדער. אין אַזעלכע מינוטען האָב איך פלוצלינג דערהערט אויך יענעם וואונדערליכען געזאַנג פון שטערען צו שטערען פון איין עק הימעל ביז צום אַנדערען און געוואונדערט האָב איך אַז עס זינגט מיר די נאַכט...

שוין האָב איך געוואַנדערט איינער אַליין אין די בלויע שטילע נאַכט. אָבער איין נאַכט וועל איך נישט פערגעסען. אַ טיף בלויע ווייכע נאַכט איז עס געווען, די נאַכט פון שבועות. אַרום מיר די זיסע לוי-וואַרמע לופט און איבער מיר די זינגענדיגע שטערען, דער הימעל איז הייליג און די ערד הייליג און איך אַליין פיהל זיך עפּעס ריינער און געהויבענער. שטעהט אויף און זינגט מיט מיר אין די שטילע נאַכט, שטעהט אויף דען אַלץ אַרום איז פול מיט געזאַנג. און פלוצלינג הער איך שאַרף און דייטליך „הללוי" גאַנץ דייטליך האָב איך געהערט דאָס דאָזיגע וואָרט פון עמיצען אַרויסרעדען. אַ לעבעדיגער מענש נעבען מיר, אָדער נישט ווייט פון מיר האָט עס געזאָגט! איך האָב זיך נישט ווילענדיג אַרומגעקוקט אויף אַלע זייטען און קיינעם נישט געזעהן אפשר איז עס איינער וועלכער זאָגט ערגעץ זיין „תקון ליל שבועות". איך בין אַפּאָר טריט ווייטער געגאַנגען, דורך אַ פענסטער האָב איך אַן אַלטען יוד בײַם טיש זיצענדיג געזעהן וואָס האָט שטילערהייט געזאָגט פון אַ ספר. דאָס פּנים פון דאָזיגען אַלטען קאָן איך נישט מעהר פערגעסען. דאָס ליכט אין דעם זילבערנעם לײַכטערל ברענט טרויעריג און דער אַלטער זיצט געבויגען איבערן ספר און זאָגט; פון מינוט צו מינוט רייבט ער מיט דער האַנד אויפ'ן שטערען ווי ער וואָלט געוואָלט אַוועק ווישען די טרויעריגע געדאַנקען וואָס פרעסען איהם אַכזריות'דיג און גיבען צו זיין פּנים אַזאַ טרויעריג אויסזעהן. די ליפּען שעפּטשען שטיל... „זעה נאָר די דאָזיגע שטאָדט איז נאָהענט צו ענטלויפען און זי איז קליין, לאָמיר ענטרינען ווערען דאָרט אַהין און זאָל מיין לייב לעבען בלייבען" *)

ער פערטראַכט זיך ווי אַזוי ער, זיין ווייב און טאָכטער זענען ענטלאָפען אין נאָהענטען קליינעם שטעדטעל. אַ האַלבע שטאָדט זענען זיך דאַמאָלס צולאָפען, נאָר די צוויי זוהן זענען געבליבען. זיי האָבען געזאָגט אַז שטאַרבען זאָלען זיי, אָבער קעמפען מוזען זיי. דריי טאָג האָט עס געדויערט און אויפ'ן פירטען טאָג ווען עס איז זיכערער געוואָרען איז ער צוריקגעקומען. אהה! וואָסער בילד האָט ער געזעהן, זיין הויז צוראַבירט, טישען און שטוהל צובראָכען. דער עלטסטער זוהן מיט אַ צעשמעטערטען שאַרבען און דער יונגערער אַ אייביגע קאַליקע, אין שפּיטאָל...........

„און מיר האָבען געזאָגט צום האַר, מיר האָבען אַן אַלטען פאָטער און אַ קליין בן זקונים'ל און זיין ברודער איז געשטאָרבען און געבליבען איז ער איינער אַליין, די מוטער זיינע און דער פאָטער האָבען איהם ליעב"..... **)

אויך ער איז אַלט און ליעב געהאַט האָט אויך ער זיין בן זקונים'ל, ווי אויג אין קאָפּ האָט ער איהם אָבגעהיט. אַלט און יונג האָט איהם מקנא געווען. אַזאַ געראָטען קינד. פלוצלינג אָבער איז עפּעס מיט איהם פאָרגעקומען איין ענדערונג. ער האָט אָנגעהויבען געהן אין קרומע וועגע וועלכעס האָט זיי דאָס לעבען זעהר פערביטערט. ס'האָט נישט געהאָלפען די בקשות און תחנונים, ער האָט בעשלאָסען זיך צו לאָזען אין דער פרעמדער גרויסער וועלט אַריין ווי די אטמאָספערע איז אַ פערפעסטעטע און געפעהרליך פאַר אַזאַ איידעל קינד. פון דאַמאָלס אהן איז ער אינגאַנצען פערשוואונדען געוואָרען אָהן יעדען שפּור, וועלכעס האָט געקאָסט די פערצווייפעלטע מוטער ס'לעבען...

„און זיי האָבען געענטפערט און געזאָגט אונזערע הענד האָבען נישט פערגאָסען דאָס דאָזיגע בלוט און אונזערע אויגען האָבען נישט געזעהן; פערגיב דיין פאָלק ישראל וועלכעס דו האָסט אויסגעלייזט ג—ט, און דו זאָלסט נישט געבען ריין בלוט צווישען דיין פאָלק ישראל"... ***)

אָה, די גרויסער מעכטיגער ג—ט! ווי אַזוי וועט געשענקט ווערען דאָס בלוט וואָס די אייגענע הענד האָבען פערגאָסען און די אייגענע אויגען האָבען געזעהן חאָט ער נישט מיט די אייגענע הענד זיין קינד אומגליקליך געמאַכט. צו האָט ער אָנגעווענדעט אַלע כחות אום דעם קינד די אויגען צו עפנען ס'זאָל זעהן דעם גרויסען אוצר וואָס זיין פאָלק פערמאָגט אַזוי אַז ער זאָל נישט דאַרפען געהן צו פרעמדע?......

פאַרוואָס האָט ער עס נישט געטהון. ווען ס'איז נאָך צייט געווען, ווען ער האָט נאָך געקענט צופלאַקערען אין איהם די ליבע צו זיין אייגענעם פאָלק און ג—ט. פאַרוואָס האָט ער פאַר איהם נישט ענטדעקט דאָס אייביג הערליכע ערהאַבענע וואָס ליגט בעהאַלטען אין די פערגעלבטע בלעטער פון די אַלטע יודישע ספרים. אַ הייסע טרעהר בענעצט דאָס איינגעשרומפּטע פּנים פונ'ם אַלטען ווען ער פערטיפט זיך אין די פייניגענדע זכרונות און ער צוויינט זיך ווי אַ קליין קינד...

ס'איז טאָג! דער יום טוב ליגט אויסגעגאָסען איבער די גאַנצע גאַס און דער עולם געהט לוסטיג מיט שטראַהלענדע פּנים'ער צום דאַווענען. פון אַ פענסטער קוקט אַרויס אַן אַלטער מאַן, און בעטראַכטענדיג די פערבייגעהענדע ווערט דאָס פינסטערע פּנים עטוואָס ליכטיגער איז דאָך יום טוב און טרויעריגקייט איז אַ זינד...הייליג איז דער טאָג צו ג—ט און מען טאָר נישט טרויעריג זיין.

*) בראשית י"ט

) בראשית מ"ד. *) דברים כ"א.

הרב דר. מ. א. ישראלי

ביי א יודישען קאָלאָניסט

פון ארץ־ישראל'דיגען לעבען

כ'האָב מיך מיט איהם בעקענט אין יפו מיט אייניגע יאָהר צוריק. דאָס איז געווען אַ מאַן פון ניעדריגער וואוקס, אין אָנהויב שוין פון ששים און די באָרד זיינע איז שוין געווען גענוג גראָה. לויט דער האַרטקייט, מיט וועלכער ער האָט מיר געדריקט די האַנד, האָב איך דערקענט, אַז מיין נייער בעקאַנטער איז צוגעוואָהנט צו אַרבייטען מיט'ן אַקער=אייזען. דאָך זיין לעבהאַפטער בליק האָט מיך מעהר דערמאָהנט אָן אַ תלמיד=חכם פון אַלטען שניט.

תחלת האָבען מיר געשמועסט וועגען מצב פון דער קאָלאָניע. ער האָט מיר דערצעהלט וועגען זיין היימאַטס=אָרט; איך ווידער האָב דערצעהלט וועגען מיין היימאַט. דאָך ס'איז נישט אריבער קיין פאָר מינוטען און דערזעלבער האָט אָנגעהויבען מיר צו זאָגען זיינע חידושי=תורה, וועלכע ער האָט ליעצטענס ביים לערנען מחדש=געווען. גאָר צום סוף האָט ער מיר אויך דערצעהלט וועגען זיין פראָיעקט אַרויסצוגעבען אַנ'ענציקלאָפּעדיע פון דער שפת המשנה. ליידער האָב איך דאַן געמוזט איבעררייסען אונזער געשפּרעך, וואָרום דער קוטשער פון מיין פאָסט=וואָגען האָט מיך צוגעאייַלט צום אָבפאָהרען. ביים געזעגענען זיך, האָט מיין נייער בעקאַנטער פון מיר גענומען דאָס וואָרט, אַז איך וועל מאַכען ביי איהם אַ בעזוך.

אין אַ פאָר וואָכען אַרום האָב איך געהאַט עפּיס צו ערלעדיגען אין שכנות פון דער קאָלאָניע; כ'האָב דאַן אויסגענוצט די געלעגענהייט צו בעקענען זיך מיט דער קאָלאָניע, וועלכע כ'האָב ביז דאַן נאָך נישט געקענט, און צו בעזוכען דערביי מיין אינטערעסאַנטען פריינד. אַרום 9 אזייגער אין דער פריה בין איך אָנגעקומען אין דער קאָלאָניע און נאָכדעם ווי כ'האָב זיך אָבגעפאַרטיגט אין האָטעל, האָב איך זיך אוועקגעלאָזט צו דער וואָהנונג פון מיין בעקאַנטען. כ'בין אַרויף אַ פּאָר טרעפּ אויף זיין וואַראַנדע, אָבער כ'האָב דאָרט קיינעם נישט געטראָפען; דאַגעגען האָב איך אויפ'ן טיש געפונען אַנ'אָנגעהויבענעם וויסענשאַפטליכען אַרטיקעל, וועלכען דער מחבר האָט גענומען שרייבען פאַר אַ וויסענשאַפטליכען זשורנאַל.

אין אַ פּאָר מינוט אַרום איז אָנגעקומען אַנ'עלטערע, ווירדיגע פרוי, וועלכע האָט זיך מיר פאָרגעשטעלט אַלס די בעל=הבית. זי האָט זיך זעהר דערפרעהט, ווען זי האָט דערהערט מיין נאָמען; זי און איהר מאַן האָבען שוין געהאַט מיך לאַנג אויפגעקוקט, זי האָט גלייך געשיקט נאָך איהר מאַן, וועלכער האָט זיך באַלד בעוויזען נישט אין גענוי „כאַראָן"=פעהיגע מלבושים; ער האָט מיך בעגריסט פון דערווייטענס און פערשווינדעניג שנעל אין הויז איז ער באַלד צו מיר אַרויס געקומען אין אַנ'אַנפאַסענער, אָבער זויבערער קליידונג. נאָכדעם ווי ער האָט זיך מיט מיר פריינדליך בעגריסט, האָט ער זיך ענטשולדיגט, וואָס ער האָט מיך געלאָזט וואַרטען. ליידער איז ביי איהם אַ פערד שוין ווייט צייט מעג קראַנק און מחמת דעם מוז ער עס זעלבסט געבען צו עסען. איך האָב איהם דעריבער אַ זאָג=געטהאָן די ווערטער: „יודע צדיק נפש בהמתו", — דאָך ער האָט מיר אָבגעענטפערט: קיין צדיק בין איך אָפּילו נישט, נאָר מיינע בהמות זענען מיר פשוט אין האַרץ איינגעוואַקסען. זענען עס דאָך מיינע אַרבייטס=קאָלעגען, וועלכע העלפען מיר געטריי צו בעאַקערן דאָס פעלד!

ביזו לבינו האָט די גאַסט=פריינדליכע=הויז=ווירטין געבראַכט אַנ'עכט ארץ=ישראל'דיגען אָנבייסען: שוואַרץ ברויט, האָניג, פּוטער און קעז, טהיי מיט מילך, אַיילבירטען, און אייניגע פּאָמעראַנצען. מיט שטאָלץ האָט מיר מיין פריינד געזאָגט, אַז דאָס אַלץ איז פון זיין אייגענער ווירטשאַפט; דאָס ברויט איז פון זיין אייגענע תבואה, דורך איהם זעלבסט געמאָהלען; די מילך, פּוטער און קעז זענען פון זיינע אייגענע קיה, און די אַיילבירטען און פּאָמעראַנצען וואַקסען ביי איהם אין גאָרטען. און זייט אייניגע יאָהרען האָט ער ביי זיך איינגעאָרדענט אַ ביהן=שטאָק.

נאָכ'ן אָנבייסען האָב איך געמוזט געהן מיט איהם און בעזוכען זיין ווירטשאַפט. מיט פּאָטערליכער ליעבע האָט ער געגלעט זיין קראַנק פערד, בעת מיר זענען געווען אין שטאַל. הינטערן שטאַל האָב איך דערזעהן פאַר זיך אויסגעשפּרייט אַ שענעם ירקות=גאָרטען, וואו ס'איז געוואַקסען אַ גרעסערע צאָהל אַיילבירטען=בוימער (עצי=זית). דאַן האָבען מיר געמאַכט אַ שפּאַציער=גאַנג צו זיין גרויסען מאַנדעל גאָרטען. גליקליך און זיבעטען הימעל איז ער געווען בעת ער האָט מיר געוויזען זיינע שווער=בעלאָדענע בוימער, וועלכע האָבען צוגעזאָגט אַ גוטען שניט. אונ'ם ווייט=אויסגעשפּרייטען וויין=גאָרטען האָבען מיר שוין געזעהן פיעל פאַרטיגע ווייַנטרויבען.

בשעת מיר זענען צוריקגעקומען פון שפּאַציער איז שוין דער טיש געווען געדעקט צום מיטאָג, איינפאַך אָבער זויבער, ריין. די הויז=פרוי האָט געוואָלט וויזען, אַז זי איז באמת אַ גוטע ווירטין. מיט אַ פרייד=פילען שטאָלץ האָט מיר דער בעל=הבית פאָרגעלעגט פערשידענע סאָרטען וויינען, פון זיינע אייגענע ווייַנטרויבען, וועלכע זענען דורך איהם זעלבסט אונם „יקב" פון דער קאָלאָניע געקעלטערט געוואָרען. מיט רעכט האָט ער געמאַכט די ברכה: „הטוב והמטיב"! באַלד איז אונזער געשפּרעך אַריבער אויף דאָס טעמאַ פון „הלכות התלויות בארץ", און דאָ איז דער „פויער" מיט=אַמאָל פערוואַנדעלט געוואָרען אין אַ למדן, אָבער אין אַנ'אמת=גרויסען למדן. דער טיש איז באַלד פול געוואָרען מיט ספרים און מיט כתבי=ידן, מיט תשובות פון פערשידענע גדולי הרבנים, וועלכע האָבען אונזער ערד=אַרבייטער טיטולירט מיט „גדול בתורה".

נאָכ'ן בענשען האָט דער הויז=ווירט געבעטען ענטשולדיגונג, ווען ער מוז געהן בעזאָרגען די ווירטשאַפט. כדי צו דערפילען די צייט פון זיין אָבוועזענהייט, האָט ער מיר געגעבען אַריינצוקוקען אין זיין נור=וואָס ערשיענענע אָבהאַנדלונג איבער'ן כפר מלכים. ווען ער איז צוריקגעקומען, איז שוין געווען צייט צו מנחה צו געהן. אין דער קליינער שוהל האָב איך קענען געלערנט טייל אַנדערע קאָלאָניסטען. בין מנחה למעריב האָט מיין פריינד געלערנט פאַר'ן עולם „עין יעקב", און דאָס ווי אַנ'אמת'ר גדול.

זיינע ערקלערונגען זענען געווען אַזוי וויסענשאַפטליך אָבער אויך אַזוי איינפאַך-קלאָר, דאָס אויך אַ חדר=יונגעל האָט איהם געקאָנט פערשטעהן. די קורצע בעמערקונגען זיינע, וועלכע ער פלעגט צו=געבען דאָ און דאָרט, האָבען בעוויזען, וואָס פאַר אַ טיעפע, תלמודיש=וויסענשאַפטליך פערשטענדניס דער דאָזיגער מאַן בעזיצט.

בייַנאַכט האָט מיר מיין פריינד דערצעהלט עטוואָס פון זיין לעבענס=געשיכטע. אין דער פריהסטער יוגענד האָט ער געלערנט אין וואָלאָזשין. אַ חוץ גמרא האָט ער אויך גרינדליך געלערנט תנ"ך און דקדוק. שפּעטער האָט ער זיך אויך בעקענט מיט דער רוסישער און דייטשער שפּראַכען. גאַנץ ערשטוינט בין איך געווען דורך זיינע טרעפליכע בעמערקונגען וועגען דער רוסישער און דייטשער ליטעראַטור. במשך פון פיעל יאָהרען איז ער געווען לעהרער אין דרום=רוסלאַנד. ער האָט אָבער געפיהלט אַ גרויסע בענקשאַפט קיין ארץ=ישראל. יאָהרען=לאַנג האָט ער און זיין פרוי אָבגעשפּאָרט פון זייערע פערדיענסטען, ביז זיי זענען צוגעקומען צו אַ קליינעם קאַפּיטאַל. דאַן איז ער מיט די פאַמיליע אַוועק אין ארץ=אבות. פונקט ווי פיעל פון די ערשטע קאָלאָניסטען, האָט אויך ער געהאַט פיעל שווערע אָנפאַנג=יאָהרען וואָכענלאַנג איז ער מיט דער פאַמיליע געלעגען שווער קראַנק, אָבער זיין בטחון און זיין ענערגיע האָבען אי"ה אַרויסגעהאָלפען! און ביסלעכווייז האָט ער אויך אָנגעהויבען צו זעהן דעם ערפאָלג פון זיין אַרבייט. זיין וויינגאָרטען האָט אין אַ קורצע צייט אַזוי פיעל פרוכטען געשענקט, דאָס ער איז שוין אימשטאַנד געווען צו פלאַנצען פיעל מאַנדעל=בוימער. און אַזוי איז געגאַנגען אַלץ ווייטער, ביז ער איז געוואָרען אַ רעכט=פערמעגליכער קאָלאָניסט.

מיט שטאָלץ האָט ער געוויזען זיין פערהאַרטעוועטע האַנד, וועלכע איז געוואוינט געווען די פערד צו פאַשען און וועלכע האָט אָבער אויך געשיקטערהייט מיט דער „פעדער" געאַרבייט. בשעת מיר האָבען זיך אָבגעזעגענט, האָט ער מיר געזאָגט אַ דבר=תורה, וואָס ער האָט היינט אין דער פריה מחדש=געווען ביי דער אַרבייט אין פעלד. הערצליך האָב איך מיך געזעגענט מיט מיין פריינד און מיט זיין גאַסטפריינדליכער פאַמיליע, און בשעת כ'בין אַוועקגעפאָהרען, האָב איך מיט טיעפער האָפנונג אויף די צוקונפט פון די קאָלאָניעס, געזאָגט די ווערטער: „לא אלמן ישראל"!

רבי ידעי' הפניני ז"ל

אפאָריזמען און געדאַנקען

צוויי זאַכען זענען דאָ אויף דער וועלט, וואָס מען טרעפט ווי זעלטען און מיט יעדען טאָג ווערען זיי אַלץ ווייניגער און ווייניגער, דאָס איז כשר פערדיענט געלד, וואָס מען גיט אויף צדקה לשם שמים און אַ ריכטיגער פריינד אויף וועמען מען מעג זיך באמת פערלאָזען.

. . .

איינער האָט געפרעגט ביי אַ קלוגען, ער זאָל איהם זאָגען, מיט וועמען ס'איז ראַטהזאַם צו זיצען און פערברענגען ווי מיט אַ פריינד. האָט ער איהם געענטפערט, אזוינס האָב איך נאָך אויך נישט געפונען אין דער וועלט.

. . .

לויט אַ מענשען'ס פריינד דערקענט מען זיין שכל און זיין כאַראַקטער, ווייל יעדערער חבר'ט זיך מיט זיין גלייכען.

. . .

אויב דו האָסט אַ אויסגעפּרובירטען פריינד, זאָלסטו איהם נישט פערבייטען אויף צעהן נישט אויסגעפּרובירטע!

דער יעניגער ביי וועמען דאָס האַרץ איז בלינד, איז פיעל אומגליקליכער ווי דער בלינדער אויף די אויגען.

. . .

אויב דאָס האַרץ איז בלינד העלפט נישט עפענען די אויגען ברייטער.

. . .

ווען דאָס האַרץ איז טויב, העלפט נישט עפענען די אויערען.

. . .

פיעל מענשען זענען גרויס=געוואַקסען און שעהן אויפ'ן אויסקוק, אָבער ווען זיי עפענען דאָס מויל ווערען זיי מיאוס און עקעלהאַפט.

. . .

שטראָפען אַנ'עקשן און לערנען אַ פראָסטאַק, איז ווי צו שפּיעלען מוזיק פאַר טויטע, אָדער שרייען צו אַ האָלץ.

. . .

דער בעהאַרצטער קלוגער מענש, לערנט פון אַ וואָרט, מעהר ווי דער פוסטער קאָפּ לערנט פון אַ בוך.

. . .

פערנעהמען שטראָף=רייד, איז די קרוין פון שכל.

. . .

שווייגען איז חכמה: זיבען די חכמה איז די טהיר צו גליק און צו מענשען=ליבע.

. . .

זיבען נאַרישקייט איז די טהיר צו אומגליק און צו שנאה.

. . .

אמונה איז דעם מענשען'ס קרוין, עהרליכקייט — זיין בעסטער חבר, חכמה איז די רייכסטע ירושה.

. . .

צו גרויסע שנעלקייט פערדאַרבט די בעסטע עצה, שלעכטע מאָראַל ברענגט צו בזיון און צו קריעגעריי.

. . .

צופיעל לאַכען איז אַן אַטעסטאַט אויף נאַרישקייט.

. . .

האָסטו בעוויזען דיינע ציין דורך לאַכען, פאַלט אַוועק די מורא פאַר דיר.

. . .

בעהאַלט דיינע ציין און לאַך נישט וועסטו קענען בעהערשען די וועלט.

. . .

ליגען האָט קורצע פיס, עס קען נישט געהן צו ווייט.

. . .

גוטע געזעלשאַפט, פערגרעסערט דעם שכל, איז מחיה דאָס האַרץ, ענטוויקעלט דעם פערשטאַנד און מאַכט לייכטען דעם פנים.

. . .

ווען נישט די מאָראַל וואָלטען אַלע מענשען געווען גלייך.

. . .

פאַר'ן שוטה איז נישטאָ קיין רפואה, זיין קראַנקהייט איז אונהיילבאַר.

. . .

דער קלוגער איז אַ שעהנקייט פאַר זיך אַליין, אַ בענשונג פאַר זיין נשמה, אַ כבוד פאַר זיין פאַמיליע, אַ שטאָלץ פאַר זיין פריינד און אַ הערשער איבער זיך אַליין.

. . .

דער קלוגער קען אָנקומען צום קעניג, ער זיצט מיט די גרעסטע מענשען, ער ווערט דערהויבען און שונאים קריגען פאַר איהם מורא, אָבער זיך אַליין צוימט ער און ער איז שטרענגער צו זיך מעהר ווי צו אַלעמען.

. . .

דער קלוגער מוסר'ט זיך אַליין.

רבי מנשה בן ישראל

ר. יאָרה.

ר' מנשה בן ישראל איז געבוירען געוואָרען אין יאָהר (1604) אין האָלאנד אין דער שטאָדט (La Rochelle) די עלטערן זיינע האָבען פריהער געוואוינט אין ליסאבאָן, נור מחמת די אינקוויזיציע האָבען זיי געמוזט פון דאָרט אנטלויפען קיין האָלאנד, ווי זיי האָבען זיך, אין משך פון דער צייט. בעזעצט אין אמשטערדאם. אין דער יוגענד האָט ר' מנשה געלערנט ביים אמשטערדאמער רב ר' יצחק עוזיאל, און נאָך דעם לעצטענס פטירה איז ר' מנשה בעשטימט געוואָרען אלס ממלא מקומו.

אין יאָהר (1627) האָט ר' מנשה ארויסגעגעבען זיינע ערשטע ווערק. א גרויסען איינדרוק האָט געמאכט זיין ווערק אין שפּאניש (El Consilador) ווי ער בעמיהט זיך צו פערענטפערען די פערשידענע סתירות אין די פסוקים פון תנ"ך. דורך דעם ווערק איז ער בעקאנט געוואָרען אין דער גרויסער וועלט, ווי די גרעסטע געלערנטע האָבען זיך מיט איהם קאָרעספּאָנדירט.

צוליעב זיין שלעכטע מאטעריעלע לאגע האָט ר' מנשה אין יאָהר (1640) געמוזט אוועק קיין בראזיל און זיך בעזעצט אין (Pernambuco). דאָרט האָט ער געגרינדעט א ישיבה און געזעסען על התורה ועל העבודה 2 יאָהר צייט. אין יאָהר (1642) איז ער צוריקגעקעהרט קיין אמשטערדאם.

פון דאמאָלס אָן האָט זיך ר' מנשה מיט א געוואלדיגער מסירות נפש אינגאנצען איבערגעגעבען די אינטערעסען פון זיין פאָלק. אונערמידליך האָט ער געקעמפט אויסצופועל'ן וואוינרעכט פאר יודען אין די ערטער פונוואנען זיי זענען פערטריבען געוואָרען, אָדער ווי זיי האָבען איבערהויפּט קיין וואוינרעכט נישט געהאט. זיין ערשטע השתדלות איז געוועזען ביי דער שוועדישע מלכה, צו וועלכע ער האָט געשריבען א בריעף פול מיט דברי חכמה, בעטענדיג דערביי אנ'ערלויבניש פאר די יודען צו בעזעצען זיך אין שוועדען. אמענערגישסטען האָט ר' מנשה געארבייט פאר די יודען אין ענגלאנד צו ערלויבען זיי זיך צוריק צוקעהרען, נאָכדעם ווי זיי זענען פון דאָרט פערטריבען געוואָרען.

אין יאָהר (1644) האָט זיך ר' מנשה געטראָפען מיט אנטאָניא די מאָנטיסנוס (אהרן הלוי). דער לעצטער האָט איהם איבערגעגעבען, אַז מען האָט ענטדעקט דאָס די יודען פון צפון-אמעריקא שטאַמען פון די עשרת השבטים. ר' מנשה האָט זיך שטאַרק פעראינטערעסירט דערמיט, און היסענדיג, אַז די ענגלענדער רעכנען זיך אַלס צוויַיג פון די עשרת השבטים, האָט ר' מנשה אויסגענוצט דעם פאַקט לטובת די יודען. אין זיין גרויס ווערק אין שפּאַניש (Eesprance de Israel)—„מקוה ישראל" האָט ער איבערגעגעבען פערשידענע עפּיזאָדען וועגען די עשרת השבטים, און בכלל א וויכטיגע אָפּהאַנדלונג וועגען גאולה, וועגען משיח, וועגען די ליידען און האָפנונגען פונ'ם יודישען פאָלק. דאָס דאָזיגע ווערק האָט ר' מנשה דערלאַנגט צום ענגלישען העכסטען געריכט, ווי עס האָט געמאַכט אַ גרויסען איינדרוק.

אין יאָהר (1655) איז ר' מנשה פערזענליך געקומען קיין לאָנדאָן, ווי מיט דער הילף פון ה' אָליווער קראָמוועל האָט ער פאָרגעליגט פאַר'ן ענגלישען פּאַרלאַמענט צו ערלויבען די יודען בעזעצען זיך אין לאַנד. אַדאַנק זיין אונערמידליכע אַרבייט איז איהם געלונגען אַרויסצובעקומען פון די ענגלישע רעגירענדע פאַקטאָרען, אַז „אין די ענגלישע געזעצען איז נישטאָ קיין זאַך, וואָס זאָל שטערען דעם צוריקקעהר פון די יודען". דאָס האָט געווירקט, אַז אויך אין אַנדערע לענדער האָט מען זיך אָנגעהויבען פעראינטערעסירען מיט דער יודען-פראַגע, געבענדיג זיי וואוינרעכט.

ר' מנשה בן ישראל האָט נישט געהאַט די זכי' צו זעהן מיט זיינע אויגען די גאַנצע פרוכט פון זיין אַרבייט. אין יאָהר (1657) דעם 26 נאָוועמבער איז ער געשטאָרבען אין מידעלבורג (האָלאַנד) אין עלטער פון 53 יאָהר.

פון די ספרים וואָס ר' מנשה בן ישראל האָט איבערגעלאָזט אין אַמסטערדאַם בעקאַנט זיין ספר „נשמת חיים"—טיפע פאָרשונגען און בעטראַכטונגען וועגען מהות פון דער „נשמה", וואָס דאָ איז נישט דאָס אָרט צו אַנאַליזירען זיי; אויסער דעם זענען פערבליבען פיעל ספרים וועגען פערשידענע ענינים.

לעהרערינס!

דער „בית יעקב"-סעמינאַר אין קראָקא לעבט איבער אַ מאַטעריעלען קריזיס — געדענקט-זשע אינ'ם חודש סיון איינצוקאַסירען פון אַלע אייערע שילערינס צו 1 זלאָטע איינמאָליגע בעשטייערונג.

די תורה וועגען דער פרוי

פ. ז. גליקסמאַן

(סוף פון דריטען קאַפּיטעל)

דער תלמוד האָט טאַקי שטאַרק געוואָרענט, מען זאָל פאָרזיכטיג זיין, ווען ס'האַלט ביי דעם וויכטיגסטען שריט פונ'ם מענשען, ביים בויען דעם „בנין עדי עד". ס'איז פערבאָטען, זאָגט די גמרא, מקדש צו זיין אַ פרוי, ביז ער זעהט זי, ווייל טאָמער וועט ער שפּעטער ביי איהר זעהען אַ העסליכע זאַך און זי וועט איהם פערמיאוסט ווערען, און די תורה האָט געזאָגט: ואהבת לרעך כמוך. (זאָלסט ליעב האָבען דיין חבר ווי דיך אַליין). אָבער נישט בלויז אויף דעם אויסערליכען דאַרף מען לעגען אַזויפיעל געוויכט, נאָר מען דאַרף אויך וויסען פון איהר כאַראַקטער און איהרע אייגענשאַפטען, בעפאָר מען שליסט אַ פאַמיליען-בונד. „מען דאַרף זיין אַ מתון" (: עלאַסען) זאָגט די גמרא, (יבמות ס"ג) „ווען מען נעמט אַ פרוי", ערקלעהרט רש"י: „מען דאַרף נאָכפאָרשען, זי זאָל נישט זיין שלעכט און שטרייטזיכטיג". ד. ה. זי זאָל נישט זיין אַ זאָלכע, וואָס האָט לוסט זיך צו קריעגען, וואָרום דאַדורך וועט גישט קענען הערשען אין הויז אויפריכטיגער שלום-בית און ס'וועט נישט קענען פון ביידע זייטען געהאַלטען ווערען דער „ואהבת לרעך כמוך", וועלכעס איז ווי די גמרא זאָגט, (שבת ל"א) אַ גרויסער כלל אין דער תורה.

ווי ווייט די גמרא האָט חס געוועזען אויף דעם כבוד פון דער פרוי און בכלל אויף דעם הייזליכען פריעדען איז אויך פון דעם צו זעהען, וואָס די גמרא האָט געוואָרנט (סוטה ע"ד), אַז אַ מענש דאַרף זיך פריהער בויען אַ הויז, פלאַנצען אַ גאָרטען און דערנאָך זיך נעמען אַ פרוי. דאָס איז געדרינגען פון דער תורה און קהלת האָט אויך אַזוי געשריבען. פון דעם שטאַמען די אינטערעסאַנטע ווערטער פון רמב"ם הלכות דעות (פרק ה' הלכה י"א): „די בעלי-דעה טהון זיך פריהער אויסלערנען אַ מלאכה, צו האָבען פון איהר פרנסה, שאַפען זיך אַ דירה און דערנאָך נעהמען זיי זיך אַ פרוי, אָבער די נישט-קלוגע הייבען אָן פערקעהרט". אונזערע אָרטאָדאָקסישע יודען האָבען ליידער ביז יעצט דאָס נישט געקאָנט האַלטען, ווי דער פּיעטריקאָווער רב הרה"ג ר' מאיר שפּירא שליט"א האָט דאָס עפענטליך געזאָגט אין לאָדזער פילהאַרמאָניע-זאַאַל, ווייל מיר האָבען געזעהען, אַז ס'רוב פון די יודישע בעל מלאכות האָבען געגעבען דער תורה אַ גט כריתות, אָבער אין דער לעצטער צייט האָט זיך געגרינדעט די „פועלי אמוני ישראל", אַזוי אַז מען זעהט שוין יונגע לייט, וואָס האַלטען אין איין האַנד אַ ווערקצייג און די אַנדערע האַנד – אַ גמרא. יעצט וועט אי"ה קומען אין די דאָזיגע אַנגעלעגענהייט אַ ענדערונג צום בעסערן און מען וועט קענען זיך פיהרען ווי די ריכטיגע בעלי-דעה.

אונזער בעגרעניצטער שכל

פערלאָזען זיך בלויז אויפ'ן שכל און לייקענען אין אַלעס וואָס דער שכל פערנעהמט נישט, איז לעכערליך און נאַריש, ווייל דער מענשליכער שכל איז שטאַרק בעגרעניצט און מאַנכעס מאָל דערקענט ער אפילו נישט זיינע אַלט-בעקאַנטע זאַכען, אויב מען דערלאַנגט זיי איהם נור אין עטוואָס אַ געענדערטען געשטאַלט.

שטעלט אייך פאָר, ווען מען זאָל זאָגען צו אַ סקעפּטיקער, וועלכער גלויבט נור אין שכל-זאַכען, אַז אויפ'ן הימעל איז דאָ אַזאַ פיזישע בריאה, וועלכע וואַקסט אויס אין איין מאָמענט, זי האָט באַלד אַ סך קינדער, זי קען אויפעסען טויזענד מאָל אַזוי פיעל ווי איהר אייגענע גרויס און זי מוז בסדר עסען, ווייל תיכף ווי עס ענדיגט זיך איהר שפּייז שטאַרבט זי און כאָטש זי איז אַ פיזישער סובסטאַנץ קען זי נישט צוטיילט אָדער צושניטען ווערען מיט דעם שאַרפסטען מעסער. דער סקעפּטיקער וואָלט ענטפערען, דאָס אַזאַ זאַך איז על פי שכל נישט מעגליך און קען נישט זיין, און פונדעסטוועגען איז עס יאָ פאַרהאַן און נישט אין הימעל נור דאָ אויף דער ערד—דאָס איז פייער.

דער מענשליכער שכל איז אַזוי איינזייטיג און בעגרעניצט, דאָס ער קען מאַנכעס מאָל נישט בעגרייפען די איינפאַכסטע זאַך אויב זי ווערט איהם געגעבען דורך אַ שטיקעל רעטעניש: ער זעהט אַלעס פון אַ איינזייטיגער לאַגע, און קוים ווייזט מען איהם עטוואָס פון אַ צווייטען „ענגעל", איז שוין דער שכל אָפט אונפעהיג צו דערקענען עס, טאָ ווי איז עס מעגליך צו פערלאָזען זיך אויפ'ן שכל אין די פאָרשונגען וועגען גאָט, יענע וועלט און אפילו וועגען שכל גופא?

די וועלט איז פול מיט גשמיות וואונדער, דורך וועלכע מען קען זעהען גאָט און דעם שכל ווייניג פאַר גוטעס און שלעכטעס. נור ביי מאַנכע געהט אַוועק דער שכל אביסעלע אין אַ זייט, ער נעהמט זעהן זאַכען פון אַ אַנדער „ענגעל" בלויז עטוואָס אָפּגערוקט פון דעם אמת און ער זעהט שוין גאָרנישט, אַלעס ווערט פאַר איהם פרעמד, אומבעקאַנט, ער נעהמט די זאַכען אַנדערש אויף און זאָגט וואָס ער זעהט ווי יעדען טאָג און וואָס ער האָט זיי אין האַנד בשעת ער לייקענט.

דער שכל, ווען ער ספּעציאַליזירט זיך אויף איין איינציגער זאַך, דערגרייכט ער אָפט אַ נים'קשה'דיגע הויך, אָבער גראָדע דאַן, איז ער שוין בעמפּ פאַר אַנדערע זאַכען, און אָפט פערקריכט ער אין דעם גרעסטען טעות אפילו אין זיין אייגענער זאַך, דאָס איז אַלין דערפאַר, ווייל אונזער שכל איז זעהר בעגרעניצט און נישט-פערלעסליך, דערויבער איז זיין אויטאָריטעט אין די העכסטע פראַגען פון גאָט, וועלט בעשאַפונג, יענע וועלט און דאָס גלייבען, זעהר אַ נישטיגע און אָפט אַ ווערטלאָזע.

ס'איז אַלזאָ קיינמאָל נישט שכלדיג צו פערלאָזען זיך אין אַלין אויפ'ן שכל און צו בעהויפּטען, אַז דאָס וואָס דער שכל בעגרייפט נישט, עקזיסטירט נישט, דאָס איז ווי „שפּיעלען זיך מיט פייער" אין דעם איבערנדערמאַנטען ביישפּיעל, וואו דער גרעסטער חכם קען געמאַכט ווערען גום נאַר און איבערצייגט ווערען ווי ווייט זיין שכל לאָזט זיך פערפיהרען פון אמת, לייקענענדיג אין זאַכען, וואָס ער זעהט ווי גמש מיט די פלייש-אויגען.

ד. י. רובט.

דבורה'לע

מרים א. קמיאָטעק

נישט ס'ערשטע מאָל אין לעבען, ליגט דבורה ביי זיך אין שטוב אויפ'ן בעטעל, און קוקט דורכ'ן פענסטער, אויפ'ן בלויען הימעל, וואו די פולע לבנה שפּאַצירט זיך, לאַנגזאַם זיכער מיט איהר אייז-קאַלטען אויסזיכט, אָהן שום ענדערונג, פון פאַר הונדערט יאָהר. אַזוי היי יאָהר, אַזוי ווי נעכטען, אַזוי היינט. דיזעלבע לבנה אַ פּינק פון לעבען. אַ קאַלטער זילבערנער קאָפּ. נאַכט אויס נאַכט איין, און אָנהייב פון יעדען חודש, בעווייזט זי זיך פאַר אונז ביסלעכווייז, קוקט זיך שטום און שטיל, צו די סודות־פולע נאַכט געשעהענישען און שווייגט.

שווייגט ביים גרעסטען טראַגיש'ן פאַל און העכסט קאָמישען וועזען.

שטום צו יעדען שרעקליכען גוואַלדטאַט, שטום צו אַלדאָס גוטס און שלעכט'ס, עס בעוועגט זיך נישט ביי איהר קיין זאַך. עס ענדערט זיך נישט קיין געשטאַלט. שטענדיג שטום און אויך היינט... אַז דבורה ליגענדיג אין בעטעל און קוקענדיג אויף די לבנה, ווי נעכטען, האָט זיך איהר ווייטער ענטפּלעקט, דאָס קלאָרע אַלבּאַסטער פּנים, יאַ אַ פּנים... און וואָס מעהרער זי קוקט, וואָס מעהרער, און בולט'ר זעהט זי אויגען...! אַ נאָז.. אַ שטערן... און עס נעמט איהר מישען דער מח, די אַלטע קינדעשע מעשה'לך, וואָס זי האָט אַלץ געהערט, וועגען די לבנה, און די באַלד דערמאָהנט זי זיך, אַז דאַמאָלס האָט זי געגלויבט, אַז עס איז גליקליך געווען, אַ סאַך יאָהרען זענען פערלאָפען גאַנץ גיך, אַ סאַך יאָהרען, און אַ קאַלטער שמייכעל, איז אַריבער איבער דבורה'ס ליפּען. אַ שמייכעל, וואָס בעווייזט זיך נאָר דאַמאָלס, ווען ס'גליסט זיך וויינען ביז חלשות, ביז טויט, און מ'קען נישט...

און דער צווייט, ווען ס'האָט זיך געטהון אויסגיסען, די שטראָם־לאַגע, פון יענעם העלען ליכטיגקייט, האָט דאָס ליכטיגקייט אַ בליק געטהון, פאַר דבורה'לעס אויגען, און נישט ווייטענדיג, האָט זי זיי געמוזט פערמאַכען...

און דבורה'לע, איז פון דאַמאָלס אָהן געגאַנגען, מיט פערמאַכטע אויגען, ווי פערטשעפּט, אומעטום ווו מ'האָט זי געפיהרט, די איז נאָכגעגאַנגען, ווי נאָך די פאַנטאַסטישע פּורפּור־ליכטלעך, [illegible] האָבענדיג צו קוקען אומעטום, בכדי נישט צו זעהען [illegible] דבורה'לע איז געוואָרען [illegible], פון אַלעם, וואָס איז גוט [illegible] מ'האָט איהר גע[illegible] [illegible] פון אַלעם וואָס איז גוט [illegible] געבען צו פערשטעהן די [illegible] פון גלייבען, דאָס [illegible] פון [illegible], מ'האָט איהר [illegible] פון אַ קורצע צייט [illegible] דבורה'לע [illegible] מיט יענעם [illegible] וואָס ליכטיגקייט [illegible] צוריק [illegible] מאַכען די אויגען [illegible] אין די [illegible] ווייס [illegible] צו דבורה'לע האָט פערשטאַנען אַלץ וואָס מ'האָט [illegible] דבורה'לע האָט זיך [illegible] פון אַלעם [illegible] איז געווען [illegible] וואָס האָט אַלס [illegible] דאַמאָלס [illegible] דבורה'לע איז געווען [illegible]

אַ האַרטנעקיג מיידעלע, פעסט איבערצייגט רעדענדיג פון אַ זאַך אָדער דיסקוטיר־ענדיג מיט אַ צווייטע, און גאָרנישט לייכט; נור אפשר גאַנץ שווער, האָט געמוזט זיין דער שטראָם, וואָס האָט זי אַוועקגעריסען פון איהרע עלטערענס וועג. און וואָלט ג–ט זיין צארן נישט אויסגעגאָסען דאַמאָלס און וואָלטען מיליאָנען מענשען נישט אַוועקגעגאַנגען אין די מלחמה קרענקהייטען. – און צווישען זיי אויך דבורה'לעס געטרייע און ליעבע מוטער און איהר הייליגער פאָטער; וואָלט דבורה'לע קיין יתומה נישט געבליבען, עלענד ווי אַ שטיין, – וואָלט דבורה'לע געבליבען דבורה'לע די זעלבע דבורה'לע, מיט איהרע קלאָרע, גרינע, אַנגריס אויגען, נידריג ווינקעלדיגען שטערען, צוויי לאַנגע גלייך פערפלאָכטענע צעפּעלעך, מיט בעוועגלעך עלאַסטישען קערפּער, און דאָס קליינע געשליפען מיילעכעל; וואָלט אָט די זעלביגע דבורה'לע, אַ כלה געווען, אָדער גאָר אַ ווייבעל, איז אָבער דבורה'לען נישט בעשערט געווען, צו האָבען דאָס גליק פון אַרוהיג שטיל יודיש לעבען. און דבורה'לע, איז אַ וועק ווייט פון איהרע עלטערענס וועג, און פון די קליינע דבורה'לע, איז געוואָרען די גרויסע חבר'טע דבורה, וואָס האָט געפיהרט הונדערטער אַזעלכע דבורה'לעס צום וועג פון יענעם ליכטיגען „ליכטיגקייט", די אייגענע חבר'טע דבורה, וואָס איז געשטאַנען אָן דער שפּיץ פון אַ גאַנצע בעוועגונג, געטראָגען אויף זיך דעם אחריות פאַר הונדערטער נשמות געלערענט און געוויזען דעם וועג די וועלכע האָבען איהם נישט געקענט. און פאַר די וועלכע האָבען געבלאָנדזשעט. און אַ גרויסען כח האָט געהאַט חבר'טע: דבורה אַ שווערען און אַ טיפען איינדרוק, האָט זי איבערגעלאָזט אויף יעדען איינעם, וואָס האָט זי געהערט רעדען, ווייל דער גאַנצער כח איהרער האָט געשטעקט אין מויל. אַז זי איז געקומען צו די מאַסע, וועקען צום קאַמף האָט זיך געהערט איהר קלינגענדיגע שטאַרקע שטימע, עס האָבען איהרע ווערטער געצינדערט און יעדען האַרץ ווי בליץ, זי האָט אָנגעגאָסען יעדען איינציגען מיט אַ זעלכע קלאָרע און פשוטע רייד, אַז נישט ווילענדיג. האָט זיך ביי יענעם דאָס האַרץ געטהון הייבען, די מוסקלען צוזאַמענציהען: און די אויגען האָט זיך געטהון אָנצינדען יענער בעהאַלטענער נקמה־געפיהל, וואָס איז אַזוי ליב יעדען איינציגען בעשטראַפטען מענש. און ווען חבר'טע דבורה איז געקומען צו די מאַסע, מיט שטאַרקע רייד, ווי דער נביא, האָט זיך אַ שיט געטהון אַ פלאַם פייער אַגהינום מיט ווערטער, אַ מבול מיט רייד פון פעך און שוועבעל. אַז אַלע האָבען מוטלאָז די קעפּ צו די ערד געבויגען און די פויסטען צום האַרץ געדריקט. און טיילמאָל פלעגט זי קענען רעדען ווי אַ מאַמע צו איהרע קינדער, מיט אַזאַ ווייכע, מילדע צאַרטע שטימע מיט אַ זעלכע גאָלדענע, האַרציגע ווערטער, וואָס האָבען געצערטלט און געגלעט די נשמה. ווי האָבען אַזוי געצויגען און געוועקט אַזאַ טרייסט אַז אַלע אויגען האָבען גענומען פינקלען ווערען ביז האַרציגקייט. זי האָט פאַר יעדען איינציגען געפונען אַ גלייכען און בעדייטליכען ענטפער און איבעראַל האָט זי געפונען אין אַלעמענס אויגען יענעם חן, וואָס נישט יעדער איז אויף זוכה צו האָבען. זי האָט געפונען

דאָס לייטזעליגקייט און דעם דרך־ארץ, דעם רעספּעקט אין פולען זין און מיין פון וואָרט. זי איז געווען דער אינטערעס פון שטאָדט און עס האָבען איהר מקנא געווען הונדערטער מיידלעך איהר'ס גלייכען. און לאַנג, גאַנץ לאַנג וואָלט חבר'טע דבורה געקענט זיין דער שם־דבר, לאַנג, לאַנג, וואָלט חבר'טע דבורה געקענט פיהרען יונגע דורות צום וועג פון ליכטיגקייט, און חבר'טע דבורה וואָלט געוואָרען דאָס, וואָס האָבען איהר געוואונשען און נביאות געזאָגט די חברות.

נאָר נישט בעשערט געווען... אַזוי פלוצלינג ווי חבר'טע דבורה איז אַרויפגעקומען אויף די אַרענע, אַזוי איז זי אַראָבגעשוואומען, זי האָט פערלוירען די פּאָפּולאַריטעט, דעם שטוהל פון כבוד. עס האָט אויפגעהערט קלינגען חבר'טע דבורה'ס וואָרט, עס איז שטיל געוואָרען שאַ!... שטיל. שטום ווי אַ גרוב, און אָנפאַנג האָט מען זיך מתוכח געווען געפרעגט שאלות פאַרוואָס חבר'טע דבורה רעדט נישט! שפּעטער פאַרוואָס חבר'טע דבורה'ן זעהט מען נישט! און אַזוי ביסלעכווייז איז חבר'טע דבורה פערשווינדען אין כמעט ווי פערגעסען געוואָרען, און קיינער האָט שוין נישט געדאַכט צו אַ חבר'טע דבורה האָט אַ מאָל אַ וואָרט געהאַט.

נאָר אין איינע פון די אונטערגעסלעך, אין אַ קליין נידריג הייזעל, פלעגט מען דורכ'ן פענסטער זעהען שאָטען־געשטאַלטען, וואָס קרוכען אויף די וואַנד מיט לאַנגזאַמע געמאָסטענע טריט, יאָגט נאָך זיך אַליין, און קען זיך נישט חאַפּען... ער ווערט פערשוואונדען אין די טיפע ווינקלען, וואָס זענען איינגעהילט אין אַ געדיכטע שוואַרצע קורע.

און אין אַזעלכע זומערדיגע לבנה נעכט, וואָס טהוען ביי יעדען מענש ערוועקען ליבע צו אַלעם. פלעגט דבורה זיצען אָבגעזונדערט פון אַלע אַרומיגע חברים און בעקאַנטע אָבגעשלאָסען פון אַלע אַרומיגע מיט אויסגעלאָשענע קאַלמוטנע אויגען, איינגעפאַלענע באַקען, אויסגעצויגענע בלאַסע נאַז, פערטריקענטע ליפּען, און דער גאַנצער גוף ווי אַ סקעלעט. עפּעס איז געווען אַ שרעק אויף איהר צו קוקען, זי האָט בעקומען אַזאַ פלעגמאַטיש פּנים, אַזאַ מורא'דיגען אויסזיכט, אַזוי ווי געגייט צום לעבען. און וואָלט עמיצער געקומען און זי געזעהען און וואָלט מען יענעם געזאָגט, אַז דאָס איז חבר'טע דבורה, וואָלט יענער אָנגעשפּיגען אַ פּנים און געשריגען: אַ ליגען! דאָס איז נישט די חבר'טע דבורה. יענע איז געווען אַ פריילינע, אַ געזונדטע, אַ מוטיגע, אַ ליכטיגע: די איז אַ שוואַכע אַ קראַנקע אַ פינסטערע קאַליקע. און אונמעגלעך איז אַז אין פערלויף פון אַזאַ קורצע צייט, זאָל פון אַ חבר'טע דבורה ווערען אַזאַ בעשעפעניש. און אמת נישט אין איין נאַכט, איז פון חבר'טע דבורה געוואָרען אַזאַ דבורה'לע. נישט אין איין נאַכט, נאָר נאָך פון דאַמאָלס ווען חבר'טע דבורה האָט ס'וואָרט געהאַט, ווען זי פלעגט ביינאַכט ליגען אויפ'ן בעטעל אין קוקען דורכ'ן פענסטער אויף די לבנה, פלעגען איהר פינסטערע חלומות, מטושטשע פאַנטאַזיעס און געדאַנקען דעם מח צעטרייסלען און טויזענדער שאלות פלעגען זיך שטעלען ווי די וואַלען אויפ'ן ים און שטורמען דבורה'לס האַרץ: דבורה'לע ביזט גליקלעך!... האָסט דיין ציעל און לעבען דערגרייכט!... צו ביזטו פעסט איבערצייגט, אַז דו ווייסט אַלעס און דאַרפסט נישט גלייבען!... צו ביזטו ערב און טראָגסט דעם אחריות פאַר טויזענטער נשמות, וואָס האָסט זיי צום וועג פון לעבען און ליכטיגקייט געפיהרט!... און נאָך אַ זעלכע הונדערטער געדאַנקען האָבען זיך אַריינגעגאַנ'בט, ביי דבורה'לן אין מח. האָט זיך איהר אַוועקגעלעגט אַ בליי'ערנער שטאַרץ אויפ'ן האַרץ, און שטיל לאַנגזאַם געטהון צודריקען ביז טויט. און אמת, זי האָט דאָס גליק נישט געפונען, נישט דאָס לעבען האָט איהר גליק געגעבען חאָטש גאַנץ לאַנג האָט־זי זיך געהאַלטען ביים: „נישט גלייב נאָר ווייס" אָבער פון דעם וויסען ווייס זי גאָר גאָרנישט. און דאַמאָלס האָבען איהר פאַר די אויגען געטהון שפּרינגען און טאַנצען די ווערטער פון „נישט ווייס נאָר גלייב" און דאַמאָלס פלעגט איהר נעמען שווינדלען פאַר די אויגען און פאַר זיי פלעגט זיך איהר אַוועקשטעלען אַ שטריך מיט אַ פינטעלע! נאָר אַ בעזונדערן איינדרוק האָט אויף דבורה'ן געמאַכט די היינט'יגע לבנה עפּעס האָט זי זיך איהר אויסגעוויזען מילדערער, האַרציגער און רחמנות'דיגער און עפּעס האָבען איהר די פּנים צייכענס אַזוי בעקאַנט אויסגעזעהען, אַזוי ווי אין חלום דוכט זיך איהר, אַז אַזאַ פּנים האָט זי ערגעץ ווי געזעהן און פלוצלינג האָט זי אַ קוק געטהון אויף די וואַנד ב"ית בעט און זי האָט אַ געשריי געטהון מאַמע!

(ענדע קומט)

קינדער גאַרטען

שבועות

(היסטאָרישע מאָמענטען לויט די אגדות פון מדרשים.)

יוכבד: זאָג מיר, עמרם, ס'איז וואָהר, וואָס מען דערצעהלט, אַז אויף אונזער הויז ווילען זיי אויסגיסען זייער גאַנצען כעס?

עמרם: יאָ זיי ווילען. נו וואָס?

יוכבד: טאָ וואָס וועלען מיר טהון?

עמרם: גאָרנישט, איך געה באַלד צוריק אין בית־המדרש. דאָרט וועלען מיר תפילה טהון, תורה לערנען דאָס איז אונזער געוועהר פון זיידע יעקב; מיר וועלען אויך שירות ותשבחות זינגען פאַר דער אייביגער הילף.

יוכבד: מילא, אהרן וועט מיט דיר מיטגעהן אין בית המדרש אַריין, מרים וועט זיך אויך אַן עצה געבען, אָבער מיט דעם פראַכטפולען קינד, וואָס איך מאַטער מיך שוין 3 חדשים צו בעהאַלטען, יעצט וואָס זאָל איך טהון?

מרים: (שטעקט אַריין דאָס קעפּעל דורך די טהיר און זאָגט): איך וועל נישט אַוועקגעהן, מיט מיין ברודער'ל וועל איך צוזאַמען־זיין וואו ער וועט זיין, וועל איך אויך זיין.

עמרם: און אַז די מצרים וועלען קומען?

מרים: וועלען זיי אויף די פנים'ער פאַלען, זיך צו איהם בוקען. אַ קעניגליך געשטאַלט איז זיין פנים, בעדעקט מיט מאַיעסטעטישער פראַכט, ער וועט זיך מיט זיי אָברעכענען. צו איהם געהער די מלוכה.

עמרם: יוכבד, דו הערסט?

יוכבד: אַ מענש מוז דאָך אָבער טהון, וואָס ער קאָן און ג—ט וועט צוהעלפען.

עמרם: ביזט גערעכט. די טהו וואָס דו קאָנסט און איך, וואָס איך קאָן.

יוכבד: וואָס טהוט מען אָבער, ער לאָזט זיך נישט בעהאַלטען, ער שטופט אַלין פון זיך אַראָב?

עמרם: טאָ ברויך מען נישט.

אהרן און מרים: ער האָט גאַנץ רעכט, ער ברויך זיך נישט צו בעהאַלטען פאַר די מצרים, קעניגליכער פראַכט איז אויף איהם אויסגעגאָסען; די שכינה רוהט אויף איהם, דורך איהם וועלען יודען אויסגעלייזט ווערען און די מצרים גע'משפט ווערען, ער ברויך זיך נישט צו בעהאַלטען פאַר די מצרים.

יוכבד: עמרם, דו געהסט אַוועק? וואו לאָזסטו מיך אַליין?

עמרם: אַליין בלייבסטו? דער ג—ט. וואָס איז מיט מיר, איז אויך מיט דיר. איך געה אין בית-המדרש; דאָרט וועט מען זיך נעהמען צו אונזער כלי-זיין, תורה תפלה און עבודת ה' און אָט וועלען זיי שוין אונז נישט קאָנען בייקומען. זיי זיכער, יוכבד, אַז דאָס און נאָר דאָס, וועט אונז העלפען פון אַלע צרות און די דאָזיגע נאַכט וועט בלייבען ביי אונזערע קינדער פערהייליגט דורך זינגען שירות ותשבחות צו דעם שומר ישראל. (אהרן געהט-צו צו דער וויעג און קושענדיג דאָס קינד, יאָגט ער מיט געשטיקטע טרעהרען:)

ג—ט, גיעב מיר נאָך די זכי' צו בעדיענען מיין ברודער'ל. זיי מיט איהם, פערלאָז איהם נישט, דורך איהם זאָלען יודען געהאָלפען ווערען און איך וועל איהם מיט פרייד און לוסט בעדיענען.

יוכבד: עמרם! אפשר זאָל איך מאַכען פאַר דעם קינד אַ פּימסען-קעסטעל און בעשמירען אויסענוועניג מיט קיט און פעך, כדי דאָס וואַסער זאָל נישט אַריין און וועל עס אַריינלאָזען אין נילוס צווישען דעם געמויזעכץ, ביז נאָך דער אָבלאַווע?

עמרם: אַודאַי, דער מענש ברויך צו טהון, וואָס ער קאָן און ג—ט זאָל טהון, וואָס ער קאָן. דו זאָגסט דאָך אָבער, אַז ער לאָזט זיך נישט בעהאַלטען? ווייסטו וואָס, אויב ער וועט זיך לאָזען בעהאַלטען אין קעסטעל. קאָנסטו איהם טראָגען צום נילוס, אויב נישט, זאָל ער דאָ בלייבען און השי"ת וועט העלפען. אַ גוטע נאַכט! הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל (עס דרימעלט נישט און ס'שלאָפט נישט דער היטער פון יודען).

מרים: איך וועל אַריבער געהן צו עמינדב'ן, אלישבע זאָל מיט מיר מיטגעהן צו שאַפען אַלע נויטיגע זאַכען צום קעסטעל, זי העלפט מיר שטענדיג ביי אַזעלכע זאַכען, לאָמיך איהר נישט בע'גזלן מיט אַ מצוה.

יוכבד: געה מיין קינד און שאַף אַלין צוזאַמען.

אַ גאַנצע נאַכט האָבען זיי פערברענגט מיט'ן מאַכען דאָס קעסטעלע און פאָרברייטען צו בעהאַלטען דאָס קינד אין נילוס.

מרים: מאַמע'שי! פאַרוואָס וויינסטו אַזוי פיעל עס איז דאָך שוין מעהר וואַסער אין קעסטעל, ווי שפּעטער אַרום דעם קעסטעל? גלויבסטו דען, ח"ו, נישט אין דער הילף פון השי"ת?

יוכבד: ניין, מיין קינד, נישט אויף דעם וויין איך. איך גלויב און זעה, אַז די שכינה הקדושה איז מיט דעם קינד. איך וויין אָבער אויף די גרויסע יודישע צרות. מיר יודען שטעהען נישט נידריגער אין חכמה, ווי די קינדער פון חם. אָבער וואָס בויען מיר און וואָס בויען זיי? אויף וואָס צעברעכען זיי זיך די קעפּ און אויף וואָס מיר? אין דער צייט, וואָס זיי בויען פיראַמידען, בויען מיר קעסטלעך פאַר אונזערע קינדער, זיי צעברעכען זיך די קעפּ צו באַלזאַמירען די טויטע, און מיר ברעכען זיך די קעפּ, ווי אָבצוראַטעווען דאָס לעבען פון אונזערע קינדער — דאָך בלייבען זיי די חכמים און שאַפער, און מיר בלייבען די שווינדלער און טויגענישטען. פערברעכער זענען מיר, ווייל מיר ווילען נישט וואַרפען אונזער קינדער אין נילוס. (זי האָט מעהר נישט געקאָנט רעדען, ווייל די טרעהרען האָבען זי געשטיקט).

מרים: טאָ זאָלען זיי וויינען און גישט מיר; ווער האָט זיך דען צו שעהמען, מיר אָדער זיי? אין דער צייט, וואָס ביי זייער חכמה געהען פערלוירען מיליאָנען לעבענס פון הונגער און פיין, ראַטעווען מיר אַסך מענשען-לעבענס. זיי צעברעכען זיך די קעפּ פאַר'ן אייביגען טויט, און מיר — פאַר'ן אייביגען לעבען. אָט די דאָזיגע פיראַמידען וועלען בלייבען אַנ'אייביגער שאַנד-צייכען פאַר זיי; די קרעכצען פון די מליאָנען פערלוירענע לעבענס וועלען זיך אייביג לאָזען הערען פון די דאָזיגע פיראַמידען. עס וועט נאָך קומען אַ צייט, ווען די מענשהייט וועט זיי אורטיילען לויט זייער אמת'ן פערדיענסט, דעמאָלט וועט מען אויך זיי משפט'ן פאַר זייער דאַנקבאַרקייט אַנטקעגען אונז. אונזער פעטער יוסף האָט זיי געראַטעוועט פון הונגער-טויט, האָט די מלוכה רייך געמאַכט. ווען זיי בעצאָהלען אונז מיט הונגער און טויט-שרעק. אָט דאָס קינד וועט זיי משפט'ן, ער וועט יודען העלפען. וויין נישט, לעג דאָס קינד אין קעסטעל אַריין און איך וועל עס טראָגען צום נילוס. עס ווערט דאָך שוין טאָג.

יוכבד: לעבען זאָלסטו, מיין קינד. לעבען זאָלסטו פאַר דיינע גוטע טרייסט-ווערטער. עס וויינט זיך אָבער אַליין. וואָס וועט ווערען פון אונז, ווען וועלען מיר שוין געהאָלפען ווערען?

אַ קוואַל פון טרעהרען האָט זיך אָנגעהויבען גיסען, בעת זי איז צוגעגאַנגען צום קינד'ס-וויגעל, כדי עס אַריינצולעגען אין קעסטעל. זי האָט עס גענומען און געקושט און געוויינט, געקושט און געוויינט און נאָר דער פרעהליכער בליק פון קינד האָט איהר מוטה צוגעגעבען דאָס קינד אין קעסטעל צו לעגען.

מרים: עס ווערט דאָך טאָג! לאָמיר געהן צום וואַסער. איך וועל דאָרט בלייבען ביז נאָך דער אָבלאַווע און וועל דיר מיין ברידער'ל צוריק ברענגען.

מרים איז געלאָפען פאָראויס און די מוטער האָט געטראָגען דאָס קינד ביז ס'איז איהר געלונגען גוט צו פערשטעלען

מיט די וואַסער-גראָזער דאָס קעסטעל, און וועלכען עס איז געלעגען דאָס שעלע הייליגע קינד.

בתיה (פרעה'ס טאָכטער): ס'איז אונמעגליך צו בלייבען ביי אַזאַ רויבער-באַנדע, ס'איז אונמעגליך צו הערען די מערדערישע פלענער, וואָס ווערט טאָג און נאַכט פלאַנירט אויף די בני ישראל. פאַר וואָס קומט עס זיי, וואָס פאַר אַ שלעכטס האָבען זיי געטהון אונזער פאָלק? דאָס איז אונזער דאַנקבאַרקייט פאַר דעם, וואָס זייער יוסף, דער רוהם-פולער משנה למלך צפנת פענח, האָט אונזער פאָלק פון הונגער-טויט געראַטעוועט? דאָס איז אונזער גאָסט-פריינדליכקייט? מיר האָבען זיי אַ הער פאַרבעטען. וואָס פאַר אַ שלעכטס געפינט מען צו'רעשען זיי? געטרייע בירגער פון לאַנד, געטרייע עלטערן צו די קינדער, איבערגעגעבען צו זייער פאַמיליע. זיי ווילען נישט זינקען אין דעם עקעלהאַפטען שמוץ פון אונזער פאָלק. אָט פאַר דעם וואַרפט מען זייערע אונשולדיגע קינדער אין וואַסער אַריין? ניין! איך וועל עס נישט איבערטראָגען. עס איז מיר עקעלהאַפט צו טראָגען דעם נאָמען פרינצעסין, צו זיין אַ טאָכטער פון דעם, אויף אייביג בעפלעקטען, פרעה. איך וויל מיך ריינוואַשען פון די בלוטיגע מעשים, וואָס מיין פאָטער טהוט איבער אונשולדיגע מענשען. איך פערלאָז מיין פאָטער'ס הויז.

זליכה: פרינצעסין! איך צווייפעל נישט אין דער איבערצייגונג פון איהר מאַיעסטעטישע פרינצעסין און איך בין פאָלקאָם איינשטימיג מיט די זעלבע עדעלסטע געפיהלען און אידעען וואָס זענען דאָ אַרויסגעזאָגט געוואָרען. אָבער אַזאַ שריט צו טהון מוז זיך איהר מאַיעסטעטישע פרינצעסין גוט איבערלעגען. שוין גענוג ווערט זיין מאַיעסטעט דער קעניג פרעה געפייניגט דורך די מאַיעסטעטישע פרינצעסין. ווייניג שלעכטע פלענער זענען אַ דאַנק אייך צו נישט געוואָרען, עס וועט זיך דאָך אויף זיין געזונד זעהר שלעכט אָברופען. ער קאָן דאָך אויך די קרוין פערלירען, ווען זיין טאָכטער די פרינצעסין זאָל איבערגעהן צו די בני ישראל. איך גלויב, אַז דוקא לטובת די בני ישראל מוז אייער מאַיעסטעטישע הויכקייט זיך צוריקהאַלטען פון אַזאַ שריט. ער וועט זיך אָן זיי נוקם זיין מיט זיין גאַנצען בלוט-דורשט, ער וועט...

בתיה: וואָס קען ער זיי מעהר טהון? ער וועט די קינדער אין וואַסער נישט וואַרפען?

זליכה: דאָך האָט שלעכטס קיין גרענעץ נישט. איך מיין, אַז דאָס בעסטע וואָלט זיין, דאָס הויז נישט צו פערלאָזען און איהם צוריקהאַלטען פון זיינע בלוט-דאָרשטיגע מעשים, ביז עס וועט איהר מאַיעסטעטישע הויכהייט געלונגען יוחני און ממרא מיט די גאַנצע באַנדע חרטומים און מכשפים פון דעם מלוכה-אַפּאַראַט צו פערטרייבען.

בתיה: דער פּלאַן געפעלט מיר. אָבער איך וועל שווערען, מיינע אידעען טריי צו בלייבען און פון היינטיגען טאָג, וועלכער רעכענט זיך ביי די בני-ישראל אַלס 6 טאָג אין סיון, רעכען איך זיך גייסטיג איבערגעגאַנגען צו די בני-ישראל. פאַר זיי וועל איך קעמפען, פאַר זיי וועל איך מיין לעצטען טראָפּען בלוט אָבגעבען.

זליכה: טאָ לאָמיר שוין אַהיים געהן. וואָס וועלען מיר זיך דאָ דרעהען ביים וואַסער?

בתיה: ניין, איך מוז דאָ בלייבען, וועלען די באַרבאַרען וואַרפען די קינדער פון די בני-ישראל אין וואַסער אַריין, וועל איך זיי אַרויסראַטעווען. עס זאָל מיך אַפילו קאָסטען מיין לעבען. איך וויל מיך איינמאָל ריינוואַשען פון דעם עקעלהאַפטען שמוץ, זליכה! זיי מיין עדות, אַז איך געהער שוין פון היינט אָן צו די בני-ישראל. און אַלס סימבאָל מיך ריינצוואַשען געה איך וואַסער זיך אָבצוואַשען. איהר שפּאַצירט זיך דאָ אַרום פאָרט, וואָס מיינע אויגען זעהען? זליכה! קום נאָר אַהער, עפּעס אַ קעסטעל איז דאָרט צווישען די גראָזער, נעהם עס מיר אַהער.

זליכה האָט עס אָהן איבריגער מיה אַרויסגענומען און דערלאַנגט צו דער פּרינצעסין, פרעגענדיג, אויב ס'איז איהר דערלויבט צו עפענען.

בתיה: ניין, איך וועל עס שוין אַליין (עפענענדיג עס). וועה איז מיר! אַ קינד! אַ פּראַכטפאָל קינד. זליכה! קום נאָר אַהער. אַ קינד ליגט דאָך אינ'ם קעסטעל! אַ קינד פון די בני-ישראל; ווי שעהן דאָס איז! אַזוי זעהען זייערע קינדער אויס. האָסטו שוין ווען געזעהען ביי אונזער פאָלק אַזאַ שעהן נאַטירליך קינד? און אַזעלכע קינדער ווילען זיי אין וואַסער וואַרפען? ניין! איך שווער, ביי דעם נאָמען, צו וועלכען די בני ישראל דינגען. אַז איך וועל מיין לעבען אָבגעבען דעם קינד צו דערציהען, זעה נאָר, זליכה, וואָס פאַר אַ ג—טליכקייט אויף דעם קינד איז אויסגעגאָסען, דאָס וויינען זיינס קאָן דאָך די בלוטיגסטע הערצער ווייך מאַכען. איך נעהם איהם פאַר מיין קינד און מיין גאַנץ לעבען איז איהם איבערגעגעבען. רופט מיר אַ זיי-געדיגע פרוי, וועלכע זאָל איהם אָנזייגען געהט, שנעל און רופט מיר...

מרים: ווען אייער מאַיעסטעטישע הויכהייט זאָל מיר דערלויבען, וואָלט איך רופען אַ פרוי פון די בני-ישראל: זי קאָן עס אָבער צו זיך נישט מיטנעמען צוליעב די אָבלאַווע. בלויז דאָ וואָלט זי עס אָנזייגען.

בתיה: געה געשווינד. וועגען דעם איז קיין מורא נישט. איך וועל אַרויסגעבען אַ שיין. אַז דאָס איז מיין אייגען קינד. געה געשווינד און רוף מיר אַ פרוי פון די בני-ישראל.

מרים לויפט צו דער מוטער: מאַמעשי, הודו לה' כי טוב! קום געשווינד, ווערסטו דיין קינד אַהיים נעהמען, קום געשווינד.

בתיה וואָס זאָגסטו, זליכה, צי איז דאָס צום איבערהאַלטען? שרייב-אויס אַ צייגניס, אַז דאָס קינד איז מיינ'ס אַ קינד ער טראָגט אויף זיך דעם נאָמען משה, און האָט אַלע רעכט פון אַ פרינץ און סטעמפּעל עס מיט מיין רינג. געה תיכף צו מיין פאָטער און זאָג איהם, אַז איך שטעה דאָ ביים נילוס און אַלע קינדער, וועלכע וועלען געברענגט ווערען צום וואַסער, וועל איך צו מיר נעהמען און די בעשענקען מיט'ן טיטעל פרינץ. זאָל ער מיר טהון, וואָס ער וויל, נאָר אויב ער וויל נישט קיין חרפות און בושות האָבען, זאָל ער תיכף אַרויסגעבען אַ באַפעהל, אַז די טיראַנישע גזרה פון קינדער-וואַרפען איז בטל. איינמאָל פאַר אַלעמאָל מוז דאָס אַסוף נעהמען, עס וועט נאָך קומען אַ צייט, וואָס זיי וועלען דיך אויך טרינקען אין. וואַסער. אָבער בידן טרינקען וועט נאָך אויף דיר אָנגעשיקט ווערען גענוג צרות און שלעק. אַ זעלכע מעשים רעים קאָן נישט פערשוויגען ווערען. געה און זאָג איהם אַלץ, וואָס איך זאָג דיר. איך פרעג נאָך גאָר נישט. זאָל ער זיך אויסקלויבען: אָדער די גזרה מבטל זיין אָדער מיך פון דער וועלט אַוועקברענגען.

יוכבד: איך שטעה צו דינסט צו איהר מאַיעסטעטישער הויכהייט.

בתיה: ווער זענט איהר?

בתיה: נעמט אייך אייער קינד און זייגט עס אָן. אַלע קאָסטען וועל איך בעצאָהלען. איהר וועט אויך בעקומען אַ

עמרם: און אז די מצרים וועלען קומען?

מרים: וועלען זיי אויף די פנים'ער פאלען, זיך צו איהם בוקען. א קעניגליך געשטאלט איז זיין פנים, בעדעקט מיט מאיעסטעטישער פראכט, ער וועט זיך מיט זיי אברעכענען, צו איהם געהער די מלוכה.

עמרם: יוכבד, דו הערסט?

יוכבד: א מענש מוז דאך אבער טהון, וואס ער קאן און ג—ט וועט צוהעלפען.

עמרם: ביזט גערעכט. די טהו וואס דו קאנסט און איך, וואס איך קאן.

יוכבד: וואס טהוט מען אבער, ער לאזט זיך נישט בעהאלטען, ער שטופט ארין פון זיך אראב?

עמרם: מא ברויך מען נישט.

אהרן און מרים: ער האט גאנץ רעכט, ער ברויך זיך נישט צו בעהאלטען פאר די מצרים, קעניגליכער פראכט איז אויף איהם אויסגעגאסען; די שכינה רוהט אויף איהם, דורך איהם וועלען יודען אויסגעלייזט ווערען און די מצרים גע'משפט ווערען, ער ברויך זיך נישט צו בעהאלטען פאר די מצרים.

יוכבד: עמרם, דו געהסט אוועק? וואו לאזסטו מיך אליין?

עמרם: אליין בלייבסטו? דער ג—ט. וואס איז מיט מיר, איז אויך מיט דיר. איך געה אין בית-המדרש; דארט וועט מען זיך נעהמען צו אונזער בלי-זיין, תורה תפלה און עבודת ה' און אט וועלען זיי שוין אונז נישט קאנען בייקומען. זיי זיכער, יוכבד, אז דאס און נאר דאס, וועט אונז העלפען פון אלע צרות און די דאזיגע נאכט וועט בלייבען ביי אונזערע קינדער פער-הייליגט דורך זינגען שירות ותשבחות צו דעם שומר ישראל. (אהרן געהט צו צו דער וויג און קושענדיג דאס קינד, זאגט ער מיט געשטיקטע טרעהרען:)

ג—ט, גיעב מיר נאך די זכי' צו בעדיענען מיין ברודער'ל. זיי מיט איהם, פערלאז איהם נישט. דורך איהם זאלען יודען געהאלפען ווערען און איך וועל איהם מיט פרייד און לוסט בעדיענען.

יוכבד: עמרם! אפשר זאל איך מאכען פאר דעם קינד א פיטשען-קעסטעל און בעשמירען אויסענוועניג מיט קיט און פעך, כדי דאס וואסער זאל נישט אריין און וועל עס ארייגלאזען אין נילוס צווישען דעם געמיזעבין, ביז נאך דער אבלאווע?

עמרם: אדראי, דער מענש ברויך צו טהון, וואס ער קאן און ג—ט זאל טהון, וואס ער קאן; דו זאגסט דאך אבער, אז ער לאזט זיך נישט בעהאלטען? ווייסטו וואס, אויב ער וועט זיך לאזען בעהאלטען אין קעסטעל. קאנסטו איהם טראגען צום נילוס, אויב נישט, זאל ער דא בלייבען און השי"ת וועט העלפען. א גוטע נאכט! הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל (עס דרימעלט נישט און ס'שלאפט נישט דער היטער פון יודען).

מרים: איך וועל אריבער געהן צו עמינדב'ן, אלישבע זאל מיט מיר מיטגעהן צו שאפען ארע' גויטיגע זאכען צום קעסטעל, זי העלפט מיר שטענדיג ביי אזעלכע זאכען, לאמיך איהר נישט בע'גזלן מיט א מצוה.

יוכבד: געה מיין קינד און שאף אלין צוזאמען.

א גאנצע נאכט האבען זיי פערברענגט מיט'ן מאכען דאס קעסטעלע און פארבריימען צו בעהאלטען דאס קינד אין נילוס.

מרים: מאמע'שי! פארוואס וויינסטו אזוי פיער עס איז דאך שוין מעהר וואסער און קעסטעל, ווי שפעטער ארום דעם קעסטעל? גלייבסטו דען, ח"ו, נישט אין דער הילף פון השי"ת?

יוכבד: ניין, מיין קינד, נישט אויף דעם וויין איך. איך גלויב און זעה, אז די שכינה הקדושה איז מיט דעם קינד. איך וויין אבער אויף די גרויסע יודישע צרות, מיר יודען שטעהען נישט נידריגער און חכמה, ווי די קינדער פון חם. אבער וואס בויען מיר און וואס בויען זיי? אויף וואס צעברעכען זיי זיך די קעפ און אויף וואס מיר? און דער צייט, וואס זיי בויען פיראמידען, בויען מיר קעסטלעך פאר אונזערע קינדער. זיי צעברעכען זיך די קעפ צו באלזאמירען די טויטע, און מיר ברעכען זיך די קעפ, ווי אבצוהאלטען דאס לעבען פון אונזערע קינדער — דאך בלייבען זיי די חכמים און שאפער, און מיר ברויבען די שווינדלער און טוגענישטען. פערברעכער זענען מיר, ווייל מיר ווילען נישט ווארפען אונזער קינדער אין נילוס. (זי האט מעהר נישט געקאנט רעדען, ווייל די טרעהרען האבען זי געשטיקט).

מרים: מא זאלען זיי וויינען און גישט מיר; ווער האט זיך דען צו שעהמען, מיר אדער זיי? און דער צייט, וואס ביי זייער חכמה געהען פערלוירען מיליאנען לעבענס פון הונגער און פיין, ראטעווען מיר אפך מענשען-לעבענס. זיי צעברעכען זיך די קעפ פאר'ן איינגען טויט, און מיר — פאר'ן אייביגען לעבען. אט די דאזיגע פיראמידען ווערען בריינען אנ'אייביגער שאנד-צייכען פאר זיי; די קרעכצען פון די מיליאנען פערלוירענע לעבענס וועלען זיך אייביג לאזען הערען פון די דאזיגע פיראמידען. עס וועט נאך קומען א צייט, ווען די מענשהייט וועט זיי ארטיילען לויט זייער אמת'ן פערדיענסט, דעמאלט וועט מען אויך זיי משפט'ן פאר זייער דאנקבארקייט אנטקעגען אונז. אונזער פעטער יוסף האט זיי געראטעוועט פון הונגער טויט, האט די מדינה רייך געמאכט. ווען זיי בע-צאהלען אונז מיט הונגער און טויט-שרעק. אט דאס קינד וועט זיי משפט'ן, ער וועט יודען העלפען. וויין נישט, לעג דאס קינד אין קעסטעל אריין און איך וועל עס טראגען צום נילוס, עס ווערט דאך שוין טאג.

יוכבד: לעבען זאלסטו, מיין קינד. לעבען זאלסטו פאר דיינע גוטע טרייסט-ווערטער. עס ווייגט זיך אבער אליין. וואס וועט ווערען פון אונז, ווען וועלען מיר שוין געהאלפען ווערען?

א קוואל פון טרעהרען האט זיך אנגעהויבען גיסען, בעת זי איז צוגעגאנגען צום קינד'ס וויגעל, כדי עס אריינצולעגען אין קעסטעל. זי האט עס גענומען און געקושט און געוויינט, געקושט און געוויינט און נאר דער פרעהליכער בליק פון קינד האט איהר מוטה צוגעגעבען דאס קינד אין קעסטעל צו לעגען.

מרים: עס ווערט דאך טאג! לאמיר געהן צום וואסער. איך וועל דארט בלייבען ביז נאך דער אבלאווע און וועל דיר מיין ברודער'ל צוריק ברענגען.

מרים איז געלאפען פאראויס און די מוטער האט געטראגען דאס קינד ביז ס'איז איהר געלונגען גוט צו פערשטעלען

מיט די וואסער-גרעזער דאס קעסטעל, אין וועלכען עס איז גע-לעגען דאס שטילע רוהיגע קינד.

* *

בתיה (פרעה'ס טאכטער): ס'איז אונמעגליך צו בלייבען ביי אזא רויבער-באנדע, ס'איז אונמעגליך צו הערען די מער-דערישע פלענער, וואס ווערט טאג און נאכט פלאנירט אויף די בני ישראל. פאר וואס קומט עס זיי, וואס פאר א שלעכטס האבען זיי געטהון אונזער פאלק? דאס איז אונזער דאנקבארקייט פאר דעם, וואס זייער יוסף, דער רוהם-פולער משנה למלך צפנת פענח, האט אונזער פאלק פון הונגער-טויט געראטעוועט? דאס איז אונזער גאסט-פריינדליכקייט? מיר האבען זיי א הער פאר-בעטען. וואס פאר א שלעכטס געפינט מען צווישען זיי? גע-טרייע בירגער פון לאנד, געטרייע עלטערן צו די קינדער, איבער-געגעבען צו זייער פאמיליע. זיי ווילען נישט זינקען אין דעם עקעלהאפטען שמוץ פון אונזער פאלק. אט פאר דעם ווארפט מען זייערע אונשולדיגע קינדער אין וואסער אריין? ניין! איך וועל עס נישט איבערטראגען. עס איז מיר עקעלהאפט צו טרא-גען דעם נאמען פרינצעסען, צו זיין א טאכטער פון דעם, אויף אייביג בעפלעקטען, פרעה. איך וויל מיך ריינוואשען פון די בלוטיגע מעשים, וואס מיין פאטער טהוט איבער אונשולדיגע מענשען. איך פערלאז מיין פאטער'ס הויז.

זליכה: פרינצעסען! איך צווייפעל נישט אין דער אי-בערצייגונג פון איהר מאיעסטעטישע פרינצעסען און איך בין פאלקאם איינשטימיג מיט די זעלבע עדעלסטע געפיהלען און אידעען' וואס זענען דא ארויסגעזאגט געווארען. אבער אזא שריט צו טהון מוז זיך איהר מאיעסטעטישע פרינצעסען גוט איבערלעגען. שוין גענוג ווערט זיין מאיעסטעט דער קעניג פרעה געפייניגט דורך די מאיעסטעטישע פרינצעסען. וועניג שלעכטע פלענער זענען א דאנק אייך צו נישט געווארען, עס וועט זיך דאך אויף זיין געזונד זעהר שלעכט אברופען. ער קאן דאך אויך די קרוין פערלירען, ווען זיין טאכטער די פרינצעסען זאל איבער-געהן צו די בני ישראל. איך גלויב, אז דוקא לטובת די בני ישראל מוז אייער מאיעסטעטישע הויכקייט זיך צוריקהאלטען פון אזא שריט. ער וועט זיך אן זיי נוקם זיין מיט זיין גאנצען בלוט-דורשט, ער וועט...

בתיה: וואס קען ער זיי מעהר טהון? ער וועט די קינדער אין וואסער נישט ווארפען?

זליכה: דאך האט שלעכטס קיין גרענעץ נישט. איך מיין, אז דאס בעסטע וואלט זיין, דאס הויז נישט צו פערלאזען און איהם צוריקהאלטען פון זיינע בלוט-דארשטיגע מעשים, ביז עס וועט איהר מאיעסטעטישע הויכהייט געלונגען יוחני און ממרא מיט די גאנצע באנדע חרטומים און מכשפים פון דעם מלוכה-אפאראט צו פערטרייבען.

בתיה: דער פלאן געפעלט מיר. אבער איך וועל שווערען, מיינע אידעען טריי צו בלייבען און פון היינטיגען טאג, וועלכער רעכענט זיך ביי די בני-ישראל אלס 6 טאג אין סיון, רעכען איך זיך גייסטיג איבערגעגאנגען צו די בני-ישראל. פאר זיי וועל איך קעמפען, פאר זיי וועל איך מיין לעצטען טראפען בלוט אבגעבען.

זליכה: טא לאמיר שוין אהיים געהן. וואס וועלען מיר זיך דא דרעהען ביים וואסער?

בתיה? ניין, איך מוז דא בלייבען, וועלען די בארבא-רען ווארפען די קינדער פון די בני-ישראל אין וואסער אריין, וועל איך זיי ארויסראטעווען. עס זאל מיך אפילו קאסטען מיין לעבען. איך וויל מיך איינמאל ריינוואשען פון דעם עקעלהאפ-טען שמוץ. זליכה! זיי מיין עדות, אז איך געהער שוין פון היינט אן צו די בני-ישראל. און אלס סימבאל מיך ריינצוואשען געה אין וואסער זיך אבצוואשען. איהר שפאצירט זיך דא אויפ'ן פארט. וואס מיינע אויגען זעהען? זליכה! קום נאר אהער, עפעס א קעסטעל איז דארט צווישען די גרעזער, נעהם עס מיר אהער.

זליכה האט עס אהן איבריגער מיה ארויסגענומען און דער-לאנגט צו דער פרינצעסען, פרעגענדיג, אויב ס'איז איהר דער-לויבט צו עפענען.

בתיה; ניין, איך וועל עס שוין אליין (עפענענדיג עס). וועה איז מיר! א קינד! א פראכטפאל קינד. זליכה! קום נאר אהער. א קינד ליגט דאך אינ'ם קעסטעל! א קינד פון די בני-ישראל; ווי שעהן דאס איז! אזוי זעהען זייערע קינדער אויס. האסטו שוין ווען געזעהען ביי אונזער פאלק אזא שעהן נאטירליך קינד? און אזעלכע קינדער ווילען זיי אין וואסער ווארפען? ניין! איך שווער, ביי דעם נאמען, צו וועלכען די בני ישראל דינען. אז איך וועל מיין לעבען אבגעבען דעם קינד צו דערציהען, זעה נאר, זליכה, וואס פאר א ג—טליכקייט אויף דעם קינד איז אויסגעגאסען, דאס וויינען זיינס קאן דאך די בלוטיגסטע הער-צער ווייך מאכען. איך נעהם איהם פאר מיין קינד און מיין גאנץ לעבען איז איהם איבערגעגעבען. רופט מיר א זיי-גענדיגע פרוי, וועלכע זאל איהם אנזייגען געהט, שנעל און רופט מיר...

מרים: ווען אייער מאיעסטעטישע הויכהייט זאל מיר דערלויבען, וואלט איך רופען א פרוי פון די בני-ישראל: זי קאן עס אבער צו זיך נישט מיטנעמען צוליעב די אבלאווע. בלויז דא וואלט זי עס אנזייגען.

בתיה: געה געשווינד. וועגען דעם איז קיין מורא נישט. איך וועל ארויסגעבען א שיין. אז דאס איז מיין אייגען קינד. געה געשווינד און רוף מיר א פרוי פון די בני-ישראל.

מרים לויפט צו דער מוטער: מאמעשי, הודו לה' כי טוב! קום געשווינד, וועסטו דיין קינד אהיים נעהמען, קום געשווינד.

בתיה וואס זאגסטו, זליכה, צי איז דאס צום איבער-האלטען? שרייב-אויס א צייגניס, אז דאס קינד איז מיינ'ס א קינד ער טראגט אויף זיך דעם נאמען משה, און האט אלע רעכט פון א פרינץ און סטעמפעל עס מיט מיין רינג. געה תיכף צו מיין פאטער און זאג איהם, אז איך שטעה דא ביים נילוס און אלע קינדער, וועלכע וועלען געברענגט ווערען צום וואסער, וועל איך צו מיר נעהמען און זי בעשענקען מיט'ן טיטעל פרינץ. זאל ער מיר טהון, וואס ער וויל, נאר אויב ער וויל נישט קיין חרפות און בושות האבען, זאל ער תיכף ארויסגעבען א באפעהל, אז די טיראנישע גזרה פון קינדער-ווארפעז איז בטל. איינמאל פאר אלעמאל מוז דאס אסוף נעהמען, עס וועט נאך קומען א צייט, וואס זיי וועלען דיך אויך טרינקען אין וואסער. אבער ביז'ן טרינקען וועט נאך אויף דיר אנגעשיקט ווערען גענוג צרות און שלעק. א זעלכע מעשים רעים קאן נישט פערשוויגען ווערען. געה און זאג איהם אלץ, וואס איך זאג דיר. איך פרעג נאך גאר נישט. זאל ער זיך אויסקלויבען: אדער די גזרה מבטל זיין אדער מיך פון דער וועלט אוועקברענגען.

יוכבד: איך שטעה צו דינסט צו איהר מאיעסטעטישער הויכהייט.

בתיה: ווער זענט איהר?

בתיה: נעמט אייך אייער קינד און זייגט עס אן. אלע קאסטען וועל איך בעצאהלען. איהר וועט אויך בעקומען א

Jest stare podanie talmudyczne, które powiada: כשמכניסין את האדם לדין, אומרים לו: נשאת ונתת באמונה? קבעת עתים לתורה? „Kiedy po skończonym żywocie ziemskim człowiek staje przed Sądem niedios, by zdać sprawę ze swych czynności na ziemi, zadaje mu się dwa pytania: „Czy pracowałeś uczciwie i czy zajmowałeś się nauką?" — A pytania te obejmują właśnie całokształt działalności człowieka na ziemi, tak jak ją powyżej przedstawiliśmy. Człowieka czeka na ziemi podwójna praca, fizyczna i duchowa, i jego zadaniem i powołaniem jest ani jednej ani drugiej nie zaniedbać, lecz w obydwu kierunkach działać wedle sił skutecznie i owocnie. Skoro więc ma się wykazać, że żywot swój spędził godnie, że odpowiedział należycie swemu powołaniu na ziemi, zostaje on zapytany, „czy pracował uczciwie i czy zajmował się nauką", czyli czy tak w jednym jak i drugim kierunku się nie zaniedbał i spełnił to, co człowiek na ziemi spełnić powinien. A błogo temu, kto na pytania te może w całej osnowie dać odpowiedź potwierdzającą, kto istotnie umiał swoje życie na ziemi tak urządzić, aby mógł o sobie powiedzieć, że swoje powołanie spełnił w całości i bez uszczerbku. Człowiek taki znajduje wdzięk i upodobanie w oczach Boga i ludzi, zaprawdę: „imię jego przetrwa wieki i w obliczu słońca żyć będzie pamięć jego"!...

Mówiąc o pracy duchowej jako o drugiej stronie powołania człowieka na ziemi, powinniśmy również zatrzymać się przy jasnych postaciach mędrców naszej przeszłości i przejmować się wspaniałymi przykładami, jakich nam dostarczają. Wielu było wsród nich, ktorzy zajmowali się pracą fizyczną, będącą dla nich głównem źródłem zarobku i utrzymania. To jednak nie powstrzymywało ich od pracy duchowej, w której do niebywałej wznieśli się wysokości, tworząc dzieła na które jeszcze dziś — mimo że dzielą nas od nich tysiącolecia — spoglądamy spodziwem i uwielbieniem. Wśród najcięższych żyli nieiaz warunków, w pocie czoła musieli często pracować, aby na najkonieczniejsze zarabiać potrzeby. Przy tem wszystkiem była im jednak nauka radością, była im pociechą. Ona słodziła im gorzkie chwile życia i była im podporą w dniach niedoli i upadku. A to, co stworzyli jest wieczne i nieprzemijające jak słońce, jak wogóle każda prawda jest wieczna i nieprzemijająca! Bo tylko prawdę w najczystszej i najjaśniejszej jej formie głosili i uczyli mędrcy nasi, a choćby nawet ciemne umysły których niestety nigdy nie brakło — usiłowały prawdy te szpecić wyszydzać i wyśmiewać, właściwy tymże blask wcale nie zostaje uszczuplony. Albowiem: יבש חציר, נבל ציץ ודבר אלהינו יקום לעולם „Trawa zasycha, kwiat więdnie, a słowo Boże trwa wieki!"

A do tego drugiego rodzaju pracy, do pracy duchowej, wzywa nas również opowiadanie Pisma Świętego, przy którem obecnie się zatrzymujemy. Wiekuisty osadził człowieka w raju a rajem jest też nauka i wiedza, rajem, w którym rosną i dojrzewają najpiękniejsze owoce i w którego środku znajduje się „drzewo życia" i „drzewo znajomości dobrego i złego". W tym to raju umieścił Wiekuisty człowieka, uposażywszy go duchem i rozumem, którym żadne inne stworzenie szczycić się nie może i objawiając mu wieczne prawdy, które słowo Boże głosi. Powołaniem atoli człowieka jest: לעבדה ולשמרה aby ten raj uprawiał i pielęgnował, aby te dary boskie należycie ocenił, aby je kształcił, rozwijał i wydoskonalał. Bo największy skarb, jeżeli się niema dla niego należytego zrozumienia, jeżeli się go nie pilnuje, a tembardziej, jeżeli się go zaniedbuje, gubi się i marnieje. Taksamo i z darami ducha ludzkiego. One niewątpliwie są wielkim skarbem, największym, jaki człowiek posiada. Ale skarb ten wymaga troskliwości, pielęgnowania i odpowiedniego obchodzenia się z nim. To powinien człowiek każdego czasu mieć przed oczyma. A wtedy też można będzie o nim powiedzieć, że pojął i zrozumiał należycie swe powołanie na ziemi i że starał się powołanie to spełnić, tak, jak świadomemu swoich obowiązków i pomnemu zawsze swego zadania człowiekowi przystoi!

— — — — — — — — — — — —

Tak przedstawia się powołanie człowieka na ziemi! Starajmy się powołanie to spełnić! Starajmy się życie nasze tak urządzić, aby zawsze nosiło na sobie piętno tego powołania naszego i każdego czasu z temże było w harmonji i zgodzie! W tym celu zapamiętajmy sobie owo krótkie, bo ledwo dwa słowa wynoszące, ale zarazem jakże wiele mówiące zdanie, które Pismo Swięte odrazu na początku swoich opowiadań umieściło i które powołanie to nam właśnie tak znakomicie streszcza. Zdanie to opiewa: לעבדה ולשמרה — „Aby go uprawiał i pielęgnował"!

צייגניש פאַר דעם קינד, אַז איך האָב אייך איהם איבערגעגעבען צו דערציהען. דורך דער צייגניש באַקומט ער אַלע רעכט, וואָס געהערען צו אַ פרינץ אַלס קעניגליך געבליט, ווייל ער קוקט אויס ווי אַ פרינץ. אויב די בלוטיגע אַגענטען וועלען קומען צו אייך, מוזען זיי איהם אָבגעבען כבוד, ווי ס'געהער צו אַ פרינץ, דורך בוקען צו איהם און פאַלען צו דער ערד. איך וועל קומען צו אייך זעהן, וואָס ער מאַכט, רופען זאָלט איהר איהם משה. כדי עפענטליך צו פראָקלאמירען, אַז איך האָב איהם פון וואַסער אַרויסגענומען. אַז איך האָב קיין מורא נישט פאַר אַלע זייערע טיראַנישע בעפעהלען.

געהט אין ג—ט'ס נאָמען און דערפרעהט אייער פערטרויערטע ברידער און שוועסטער. איך גלויב אַז די טיראַנישע גזרה וועט באַלד בטל ווערען.

יוכבד (גאַנץ איבערראַשט און פערוואונדערט, האָט זיך זעהר העפליך פערנייגט און גענומען צוזאַמען מיט מרים'ען געהן אַ היים, טראָגענדיג דאָס קינד אויף די הענד פריי פאַר אַלע טראַכטענדיג): הלואי זאָלען די בלוטזויגער קומען צו אונז אין שטוב אַריין, הלואי, בוקען וועלען זיי זיך ביז צו דער ערד פאַר דעם פרינץ, הלואי זאָלען זיי קומען.

אהרן: גוט-מאָרגען, שוועסטער. נו מרים! ביסטו שוין גרייט צו געהן צו קבלת-התורה? עס טאָגט דאָך שוין. געדענקסטו כאָטש די היינטיגע נאַכט פאַר 82 יאָהר צוריק?

מרים: אויב כ'געדענק? זעהסט נישט, ווי מיין געצעלט איז אויסגעפוצט מיט גרינס צום הייליגען אָנדענקען, ווי די מאַמע ע"ה און איך האָבען בעהאַלטען דאָס קעסטעל מיט אונזער ברודער משה אין נילוס. זיי האָבען איהם פערשטעלט פאַר רשעים. זאָל מען מיט זיי אונזער יום-טוב בעפוצען, מיט זייער גוטען געשמאַק אונזער האַרץ דערקוויקען, ברודער! די דאָזיגע נאַכט איז מיר אַזוי אין זכרון, אַז אַלץ שטעלט זיך מיר לעבעדיג פאָר: דאָס בילד פון אונזערע הייליגע עלטערן און זייער געשפרעך. דאָס אַרבייטען דאָס קעסטעל, די מאַמע'ס געוויין, ווען זי האָט דאָס קעסטעל געמאַכט, ווען זי האָט דאָס קינד געלעגט אין קעסטעל אַריין, איבערהויפט, ווען זי האָט איהם פון דער שטוב אַרויסגעטראָגען, נאָר דער שטאַרקער איינדרוק, וועלכען איך וועל קיינמאָל נישט פערגעסען, איז, דוקא דאָס נישט-וויינען, נישט קרעכצען, נישט צופיעל עצות זוכען, דער פעסטער בטחון פון אונזער הייליגען טאַטען. אָט אין דעם שטעקט דער גאַנצער כח און בטחון פון אַ מענש צו ג—ט.

אהרן: הער, וואָס אונזער ברודער משה האָט מיר דערצעהלט, ווען מיר האָבען זיך דאָס ערשטע מאָל געטראָפען אין דער מדבר לויט'ן בעפעהל פון ג—ט? ווען השי"ת האָט זיך צו איהם ענטפלעקט, אָט דאָ נישט ווייט ביים סנה, און גערופען: משה! משה! האָט ער גערופען מיט אונזער טאַטע'ס קול, און משה האָט געמיינט, אַז דער טאַטע רופט איהם. פון גרויס פרייד האָט ער געזוכט און געקוקט אויף אַלע זייטען צו געפינען דעם טאַטען, ביז השי"ת האָט איהם געזאָגט: איך בין נישט דיין טאַטע נאָר דער ג—ט פון דיין טאַטען; דער ג—ט פון אברהם, יצחק און יעקב. דערויף האָט אונזער ברידער משה געזאָגט: וואויל איז איהם, אַז השי"ת איז זיך מיחס מיט איהם און ער ווערט פעררעכענט צווישען די אבות. זעהסטו, שוועסטער לעבען, טאַקי דערפאַר, פאַר זיין גרויסען בטחון, האָט ער די זכיה געהאַט, השי"ת זאָל זאָגען, ער איז זיין ג—ט, און זאָל איהם פעררעכענען צווישען די אבות. קום מרים, צום באַרג סיני!

מרים: איך מוז אָבטרעטען ביי די צדקת בתיה, אָט אין דער זעלבער צייט איז זי אַרויס פון פאָטערס הויז און איז געגאַנגען צום נילוס מציל זיין די קינדער פון טויט, אין דער זעלבער צייט האָבען מיר, איך מיט אונזער מאַמע ע"ה, געטראָגען דאָס קעסטעל צום נילוס. אָט דאָס איז אויך אַ כח! אָפען האָט זי דערצעהלט, אַז זי האָט איהם געראַטעוועט, זי האָט איהם דעריבער גערופען משה.

ברודער לעבען! געה אַליין אַ-הין, איך וועל צוזאַמען מיט בתיה די צדקת אַהין קומען.

מרים: גוט מאָרגען, בתיה! איהר זענט שוין גרייט צו קבלת-התורה?

בתיה: איך בין שוין גרייט, פון פאַר 82 יאָהר.

מרים: איהר געדענקט? אוי! וואָס אין דער היינטיגער נאַכט האָט זיך ביי אונז אָבגעטהון?

בתיה: אוי! וואָס אין דער היינטיגער נאַכט האָט זיך ביי אונז אָבגעטהון? איך האָב זיי געמאַכט אַ שוואַרצע פינסטערע נאַכט, די שמחה איז זיי פערשטערט געוואָרען. קינדער וועלען זיי וואַרפען וואַסער אַריין? קום, מרים, לאָמיר געהן געשווינדער, אָט צו דער זעלבער צייט אין דעם היינטיגען טאָג בין איך צווישען אייך אַריינגעטרעטען, אין דער דאָזיגער מינוט האָב איך משה'ן פון וואַסער אַרויסגענומען; ביי איהם אין קעסטעל האָב איך געזעהען, וועמען איך האָף אויך יעצט צו זעהען. הער מרים! זיי האָבען זיך געהאַלטען פאַר גרויסע חכמים, מיט מיליאָנען פערשקלאַפטע נשמות פיראַמידען צו בויען; גרויסע מיה און קאָסטען האָבען זיי אַוועקגעלעגט, כדי די טויטע צו פעראייביגען. אָבער אַז אין דער זעלבער מינוט, ווען ער ברויך אויפ'ן באַרג סיני צו שטעהן און אַ תורה צו נעהמען, אַז אַזאַ מינוט איז נישט מסוגל אין וואַסער צו טרענקען, צו דעם האָבען זיי קיין שכל נישט...

פאָליטיש-ליטעראַריש-געזעלשאַפטליך טאָגבלאַט
„די יודישע שטימע"
אָרגאַן פאַר די אינטערעסען פון אגודת ישראל — ערשיינט אין לאָדז — אַבאָנעמענט-פרייז 4.50 זל. אַ חודש.
נאָר געגען געלד פאָראויס ═══ מ'קען אויך אַבאָנירען די „יודישע שטימע" דורך אונזער אדמיניסטראַציע

mi w życiu naszem się spotykamy i które nieraz jak burze z żywiołową potęgą naokoło nas szaleją. Jakże łatwo mógłby tedy człowiek w takich chwilach krytycznych z właściwej zejść drogi, stracić swą równowagę i popaść w otchłań, z której trudno już później się wydostać! A temu właśnie zapobiega p r a c a, która, absorbując jego myśli, podtrzymuje go na duchu, ożywia, pokrzepia i nie daje mu przejmować się i ulegać różnym troskom, które nieraz umysł jego trapią. Praca zresztą wytwarza w człowieku miłe i wzniosłe uczucie wewnętrznego zadowolenia, wewnętrznej harmonji—uczucie, za którem niejeden w bogactwa i dary ziemskie opływający wybraniec szczęścia daremnie tęskni i którego niejednokroć za najdroższe skarby nabyć się nie jest w stanie. Albowiem, jak powiada piewca Boży: יגיע כפיך כי תאכל, אשריך וטוב לך — „Kto owoce swych rąk pracy spożywa szczęsny ów i błogo mu“!

Były wprawdzie w starożytności ludy, które odnosiły się z pewną pogardą do pracy, które upatrywały w niej coś wręcz poniżającego, coś uj pokarzającego i z ich pojęciem godności ludzkiej niezgodnego. Tak n. p. myśleli Grecy u których robotnicy i pracownicy stanowili klasę społeczną niższą, podrzędnę, na którą składali się jużto ludzie niskiego pochodzenia, jak niewolnicy, jużto tacy, którzy upośledzeni pod względem politycznym i pozbawieni praw obywatelskich, na wyższe odpowiedniejsze zatrudnienie zdobić się nie mogii, jak metojkowie i cudzoziemcy w Atenach lub perjojkowie w Sparcie. Ale ku chlubie narodu naszego trzeba stwierdzić, że od pierwszej chwili jego istnienia podobne uprzedzenia i przesady były mu zupełnie obce. Nietylko bowiem, że nie upatrywał nigdy w pracy żadnego poniżenia, żadnego upokorzenia, lecz przeciwnie widział w niej zawsze jedną z najpiękniejszych stron w działalności człowieka na ziemi, jeden z najwyższych szczytów, do którego człowiek sięgnąć może. A czyż mogło zresztą być inaczej? Wszak sam rodził się przy ciężkiej pracy i sam spędził swoją młodość przy mozolnej i wytężającej robociźnie! A pracy nie porzucił też i później, kiedy zrzuciwszy z siebie jarzmo niewoli, na własnej osiadł ziemi i we własnym rządził się kraju. Albowiem tylko na lud pracujący i żyjący z owoców swych rąk pracy miał się rozwinąć i rozróść w krainie jego przeznaczenia, na lud, którego najwyższym deałem miało się stać „żyć każdy pod swoją winnicą, każdy pod figą swoją“ — איש תחת גפנו ותחת תאנתו O tem świadczy zresztą wymownie całe ustawodawstwo nasze, które dla ludu pracującego obmyślone i ułożone, na każdym niemal kroku z p r a c ą się styka, nie szczędząc regul i przepisów, aby ją należycie unormować, uporządkować i na właściwe sprowadzić tory. Czyż więc, wobec tego mogła praca być przez naród żydowski lekceważona? Czyż nie jest to raczej naturalnym wpływem jego duszy i jego usposobienia wewnętrznego, jeżeli wysoko sobie ceni pracę i otacza ją tą powagą, na którą zasługuje i która istotnie jej się należy?

Piękne odzwierciedlenie tego wyższego poglądu na wartość i znaczenie pracy, który od zarania dziejów tkwił w ludzie naszym; znajdujemy w całym szeregu sentencyj mędrców żydowskich, które w piśmiennictwie naszem się przechowały i które świadczą wymownie z jaką powagą szczerą i głęboką oni do pracy się odnosili i jakim szacunkiem ją otaczali. Dla przykładu godzi się uprzytomnic sobie bodaj kilka sentencyj takich „Doniosła jest praca, bo przynosi zaszczyt temu, kto się nią zajmuje!“ (Talmud, traktat Gittin, 67B); „Miłuj pracę i stroń od wywyższenia się!„ (Adoth, I. 10); „Więcej znaczy praca niż szlachectwo rodowe„ (Midrasz Bereszit Rabba, LXXIV, 12); „Kto swego syna nie przyzwyczaja do rękodzieła, ten wychowuje go na zbrodniarza“ (Talmud traktat Kidduszin, 29 A); „Wybierz życie!“ — powiada Pismo Święte (V. ks. Mojżesza, XXX, 19), znaczy to — rzemiosło, bo rzemiosło jest życiem!“ (Talmud Jeruszalmi, traktat Peah, I); „Jeżeli człowiek pracuje, jest on błogosławiony — próżnujący zaś nigdy błogosławieństwa się nie doczeka!“ (Midrasz Tehillim, XXIII). — Czyż możemy sobie wyobrazić większe uwielbienie pracy, aniżeli to, które w tych i wielu innych jeszcze sentencjach mędrców naszych na jaw wychodzi?

Mędrcy nasi nietylko słowem wielbili pracę, ale także czynem stwierdzali, że to co o niej głosili nie było tylko gołym i czczym frazesem, napuszystą igraszką słów, lecz istną regułą życia, której sami ściśle się trzymali i którą sami w praktyce wykonywali i urzeczywistniali. Wszak oni sami nie cofali się nieraz przed najcięższą nawet robotą i w poważnej ilości pochodzili z warstw pracujących. Dla przykładu wspomnijmy tylko o H i l l e l u, założycielu słynnej, jego imieniem uazwanej uczelni (Bet Hillel), który za młodu był drwalem i ze skromnego zarobku dziennego (pół denara), jaki miał, połowę obracał na pokrycie swoich najkonieczniejszych potrzeb, połowę zaś na opłatę dla odźwiernego uczelni, by mógł wejść i kształcić się u stóp wykładających w tejże Szmaji i Abtaljona, największych uczonych w ówczesnym Izraelu. Wspomnijmy o głośnym z historji rabbi A k i b b i e, który za młodu był roznosicielem drewien, o słynnym ze swej mądrości i podziw wzbudzających dysput z mocarzami

rzymskimi i uczonymi greckimii rabbi J o z u e m i który z zawodu był kowalem, o rabbi C h a n i n i e b e n D o s a, o którego pobożności ludzie cuda sobie opowiadali i który przytem sam zajmował się ciosaniem kamieni (Midrasz Koheleth Rabba, I, I), o rabbi N e c h u n j i, który również słynął z szczególnej pobożności, a zarazem był studniarzem, o ociemniałym rabbi S z e s z e t, który ciężkie belki dźwigał na swych barkach, wychwalając przytem doniołość pracy i jej znaczenie (Talmud, traktat Gittin, 67 B), o rabbi J o c h a n a n i e — szewcu, o rabbi J e h u d z i e — piekarzu i jeszcze wielu, wielu innych!

Jakże żywo odbijają się zasady powyższe, które mędrcy nasi głosili i które sami w praktyce wykonywali, od zasad którym hołdowali inni uczeni świata starożytnego! Jakże żywo odbija się to wszystko od tego, co głosił n. p. mędrzec grecki A r y s t o t e l e s, który w swych pismach wywodzi, że „robotnicy nie zasługują na miano odywateli, gdyż nie są szlachetnie usposobieni“ (Polit. II, I), albo od tego, co głosił za nim słynny mówca rzymski C y c e r o, że „warsztat rzemieślnicy jest poniżający, bo nie da się pogodzić z szlachetnem usposobieniem“! De officiis, I, 42)

Alegoryczne wezwanie do p r a c y zawiera w sobie też i opowiadanie Pisma Świętego, nad którem się zastanawiamy. Wiekuisty osadził człowiaka w raju —

a b y g o u p r a w i a ł i p i e l ę g n o w a ł! A także na ziemi powołaniem człowieka jest — „a b y j ą u p r a w i a ł i p i e l ę g n o w a ł“! Nie wolno mu siedzieć z założonemi rękoma i pędzić życie bezczynne; jego obowiązkiem jest raczej — d z i a ł a ć, p r a c o w a ć i u ż y w a ć o d p o w i e d n i o s w y c h s i ł, aby nie poszły na marne! I tylko w tedy można o nim powiedzieć, że należycie zrozumiał i ocenił p o w o ł a n i e c z ł o w i e k a n a z i e m i i że znajduje się na drodze, która prowadzi właśnie do tego, aby powołanie to spenić godnie, tak jak u ś w i a d o m i o n e m u c z ł o w i e k o w i p r z y s t o i!

II.

Powiedzieliśmy, że p r a c a stanowi główne powołanie człowieka na ziemi. Nie należy tego jednak odnieść do pracy f i z y c z n e j wyłącznie. Z pracą fizyczną musi się łączyć i drugi rodzaj pracy — mianowicie praca d u c h o w a. Czemże przewyższa człowiek wszystkie inne stworzenia, jeżeli nie duchem swoim i rozumem swoim, tymi darami niebieskimi, jakimi jedynie jego uposażył Wiekuisty? Temsamem więc powstaje dla niego święty obowiązek, aby ducha tego nie zaniedbał aby go pielęgnował, kształcił i wydoskonalał, aby rozszerzał swe wiadomości i wzbogacał coraz więcej zasób myśli, którym rozporządza. A to wcale nie jest dla człowieka rzeczą tak trudną. Wszak pracą ręczną, fiziczną, ustawicznie i bez przerwy zajmować się nie można; ona, chociaż w wysokim stopniu pożądana i upragniona, wymaga jednak koniecznie chwil wypoczynku i wytchnienia, podczas których pracujący się odświeża, orzeźwia i nabiera nowych sił do dalszej i skutecznej pracy. Dał nam zresztą Wiekuisty sam pod tym względem przykład, skoro ukończywszy w sześciu dniach pracę Stworzenia, odpoczął i On w siódmym dniu, ustanawiając go zarazem na wieczne czasy jako dzień wolny od wszelkich zajęć, dzień spokoju i wytchnienia, dzień wypoczynku i rekreacji. A właśnie te chwile wolne od pracy fizycznej i przeznaczone do wypoczynku, nadają się do drugiego rodzaju pracy, do pracy wyższej, duchowej, polegającej na wszelkiego rodzaju rozmyślaniach i badaniach, które rozszerzają widnokrąg wiedzy i otwierają dla człowieka wrota nauki. Bo nie na to jest czas wypoczynku, aby go marnować, aby go nadużywać i popuszczać w nim cugle owym złym pokusom i namiętnościom, które uśpione i stłumione chwilowo podczas pracy, mogą teraz swobodnie podnieść głowę i rozciągnąć swą władzę nad człowiekiem, prowadząc go do otchłani zguby i upadku.

W takich chwilach powinien raczej człowiek mieć zawsze przed oczyma przepiękne słowa, któremi piewca Boży wprowadza nas wspaniałą bziedzinę swych porywających i zachwycających utworów: אשרי האיש, אשר לא הלך בעצת רשעים, ובדרך חטאים לא עמד, ובמושב לצים לא ישב, כי אם בתורת ה׳ חפצו, ובתורתו יהגה יומם ולילה „Szczęsny ów mąż, który nie poszedł za poradę bezbożnych, na drodze grzeszników nie stanął i w kole szyderów nie zasiadł, jeno w zakonie Bożym ma upodobanie, a dniem i nocą s w o j ą s i ę z a j m u j e n a u k ą!“ — — — Oczywiście nie wszyscy ludzie posiadają jednakowe zdolności i jednakowe dary ducha; nie od wszystkich więc można żądać, aby jednakowym oddawali się zajęciom duchowym i umysłowym. Ale natomiast „s w o j ą“ nauką powinien każdy się zajmować, naukę, która odpowiada j e g o wiedzy, j e g o zdolnościom. A słowo Boże jest tak wszechstronne i tak głęboko ujętę, że jest przystępne dla każdego; każdy może się niem pokrzepić i znaleźć w niem ten posiłek duchowy, którego potrzebuje i który odpowiada widnokręgowi wiedzy, jaki nad nim się rozpościera!

ביבליאגראפיע

[illegible]

בעוועגונג

[illegible]

WSCHÓD

ב״ה Łódź, Maj — Czerwiec אייר-סיון 1925--5685. № 4. ROK TRZECI.

Poseł Rabin Aron Lewin.

Jakie jest powołanie człowieka na ziemi?

(Z Cyklu: „Rozmyślania Religijne, zastosowane do tygodniowych rozdziałów Pisma Świętego“)

Ukończone zostało w sześciu dniach przecudne wspaniałe dzieło „Stworzenia“ w całej swej majestatyczności i okazałości. Z „niczego“ wzniósł się świat wspaniały, pełen powabu i uroku, który nawet w najdrobniejszych swych szczegółach i na każdym niemal kroku składa wymowne dowody o doskonałości Mistrza i świadczy o Jego wszechmądrości i wszechmocy. Na jednej tylko zbywało jeszcze istocie, ktora stanowi niejako kamień węgielny w tym ogromnym, potężnym gmachu Wszechświata i która właśnie miała być poniekąd ukoronowaniem wspaniałego dzieła nowostworzonego. Brakło bowiem człowieka, któryby rozciągnął swoją władzę nad światem nowopowstałym i któryby swoim duchem badawczym i wynalazczym zużytkował bogate skarby, w nim ukryte. Brakło człowieka, któryby swoim rozumem, swoim rozsądkiem, którymi góruje nad innemi stworzeniami, swoją przed niczem nie ustępującą i wszędzie przenikającą pracowitością i przedsiębiorczością uzupełnił i wydoskonalił przecudne to dzieło, przez Wiekuistego stworzone, zgłębił jego tajemnice i wniknął w różne, badawczemu oku człowieka jedynie się odkrywające tajniki, w które ono obfituje. A wreszcze i ten brak został usunięty. Stanął człowiek, korona Stworzenia, który duchem swoim jakoby lotem orła do najwyższych wznosi się szczytów i, podając wszystkie inne istoty pod swoje panowanie, nie cofa się w swych śmiałych przedsięwzięciach nawet przed samą przyrodą i potężnemi jej zjawiskami, zmuszając ją również do posłuszeństwa i uległości.

O tym pierwszym człowieku opowiada nam Pismo Święte, że „wziął go Wiekuisty i osadził w raju, aby go uprawiał i pielęgnował“ — ויקח ה׳ אלהים את האדם, ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה — Opowiadanie to prościutkie, skromne, ale i w wysokim stopniu charakterystyczne i pouczające. Albowiem opisując i przedstawiając nam pierwszą fazę bytu człowieka na ziemi, chciało Pismo Święte właściwym sobie sposobem, pod płaszczykiem zajmującego opowiadania, wskazać nam zarazem także, jaki jest właściwy zakres działania człowieka na ziemi i jak on powinien się zachowywać, aby odpowiedzieć doniosłemu celowi, dla którego został stworzony. Chciało ono nas pouczyć, jaką powinien kroczyć drogą, aby spełnić wysokie i zaszczytne zadanie, które na nim ciąży i do którego został w życiu powołany. Dlatego też opowiadanie to szczególne ma dla nas znaczenie i szczególnej dla nas nabiera wagi. Zatrzymajmy się więc przy niem bliżej i starajmy się zawarte w niem myśli zgłębić i rozpatrzeć.

I.

„Wziął tedy Wiekuisty człowieka i osadził go w raju, aby go uprawiał i pielęgnował“.— Opowiadanie to zawiera w sobie przedewszystkiem piękną aluzję, przedstawiającą nam wielką wartość pracy i doniosłe znaczenie, które ona dla człowieka posiada. „Człowiek rodzi się do pracy“ i nie istnieje nic dlań gorszego od lenistwa i próżniactwa; wszelkie wady, wszelkie namiętności, wszelkie grzechy i występki, które w życiu popełnia, mają przeważnie swoją przyczynę i swoje zródło w próżniactwie, które jest początkiem wszystkiego złego. Rzetelna i uczciwa praca natomiast działa pod każdym względem na człowieka uszlachetniająco i wywiera nań ze wszech stron wpływ dodatni i dobroczynny. Ona wzmacnia go fizycznie i duchowo, podnosi jego energję, potęguje jego siły i czyni go wytrwałym i odpornym na różne przygody, na które często w życiu jest narażony. Bo dużo, bardzo dużo jest tych przygód, z które-

פון חודש צו חודש

אונטערשטיצונגס-אַקציע פאַר'ן „בית יעקב" סעמינאַר אין קראָקאָ

אין צוזאַמענהאַנג מיט'ן שווערען מאַטעריעלען קריזיס, וואָס ס'לעבט לעצטענס איבער דער „בית יעקב" סעמינאַר אין קראָקא, איז מצד דער פערוואַלטונג אונטערגענומען געוואָרען אַן ערגערגישע אַקציע דורכצופיהרען אינ'ם חודש סיון אַ זאַמלונג צו 1 זלאָטע אַלס איינמאָליגע בעשטייערונג פון אַלע „בית יעקב" שילערינס אין פוילען.

עס ליגט אַ הייליגער פליכט אויף אַלע עלטערן, וואָס זייערע קינדער בעזוכען די „בית יעקב" שולען דעם איינעם זלאָטע תיכף צו געבען.

דאָס געהעריגע אַגיטאַציאָנס מאַטעריאַל איז שוין צושיקט געוואָרען.

טורנעע פון ה' פרידענזאָהן

אינ'ם פאָריגען חודש אייר האָט ה' פרידענזאָהן געמאַכט אַ טורנעע איבער די שטעדט: קאָליש, ביאַליסטאָק, קראקא, בענדין, טשענסטאָכאָוו, זשארקי, לאָמזע, בלאַשקי, אסטראָוו און אָסטראָלענקא

ה' פרידענזאָהן האָט איבעראַל אָבגעהאַלטען בעראַטונגען מיט די שול-קאָמיטעטען מכח אַלגעמיינע און לאָקאַלע שול-פראַגען, בעזוכט די שולען און געהאַלטען פאַר די שילערינס בעגייסטערטע רעדעס.

אין אַ טייל שטעדט זענען אויך איינגעאָרדענט געוואָרען גרויסע עפענטליכע פערזאַמלונגען אויף וועלכע ה' פרידענזאָהן איז אַרויסגעטרעטען מיט לענגערע איינדרוקפאַלע רעפעראַטען איבער אַלגעמיינע אַגודה-פראַגען.

באַלד נאָך שבועות וועט ה' פרידענזאָהן פאָרטזעצען זיין טורנעע אין לובלינער און פלאָצקער קאַנטען.

די אַגודות וואָס ווילען אַז דער בעזוך זאָל זיין ביי זיי וואָס פריהער דאַרפען זיך שריפטליך ווענדען אויף דער אַדרעס פון אונזער רעדאַקציע.

נייע שולען.

פרוי שענירער האָט לעצט[illegible] געגרינדעט נייע שולען אין די שטעדט: אסטראָלענקא, וויש[illegible], דאָמבראָווע, און זשאָרקי.

אין די זעלבע שטעדט האָט אויך פרוי שענירער געהאַלטען פאָרטראָגען וועגען דעם א[illegible] חנוך הבנות.

פרויען-יוגענד-גרופע „עזרה"

אין מלאווע עקזיסטירט שוין זייט אַ לאַנגערע צייט אַ אָרט. פרויען-יוגענד-גרופע א. ג. „עזרה" דאָס פראָגראַם איז דאָס זעלבע ווי דאָס פראָגראַם פון די יוגענד פרויען-גרופען אין דייטשלאַנד, אָן [illegible]

דער שפיץ שטעהט פר"ל ש. מאָנדרי, וועלכע לייטעט אויך מיט די שיעורים פון תנ"ך, פרקי, אבות, דינים, געשיכטע א.א.וו.

ל"ג בעומר פייערונגען.

היי-יאָהריגען ל"ג בעומר האָבען אַלע אָרט. טעכטער שולען איינגעאָרדענט פייערונגען און אויספלוגען. די לעהרערינס האָבען פאַר די שילערינס געהאַלטען בעגייסטערטע פאָרטראָגען איבער דער בעדייטונג פון טאָג.

טהרת בנות ישראל

אין אַרייהע שטעדט ווערען לעצטענס געפיהרט אַקציעס פאַר טהרת בנות ישראל.

אין וואַרשא איז פאָרגעקומען אַ גרויסער פרויען-מיטינג אויף וועלכען ס'האָבען געהאַלטען אינהאַלטסרייכע רעדעס וועגען טהרת בנות ישראל די ה"ה א. ז. פרידמאַן און ש. ג. ריטמסטער. די רעדעס האָבען געמאַכט אַ גרויסען איינדרוק.

אויך אין שעדליץ איז פאָרגעקומען אַ גרויסע פרויען מאַסען פערזאַמלונג אויף וועלכע ס'האָבען גערעדט דער שעדליצער רב שליט"א און דער סטוטשנער ראש ישיבה הרב ר' ש. ז. בערנשטיין. דער לעצטער נומער פונ'ם „אונזער וועג" אין שעדלעץ טהוט שטאַרק אָנגעגרייפען דאָס „שעדליצער וואָכענבלעטעל" פאַר'ן געמיינעם אָנפאַל אויף דער טהרת בנות ישראל אַקציע.

ביבליאָגראַפיע

דאָס יודען פראָבלעם פון דר. יצחק ברויער.
לאָדז, תרפ"ה פערלאַג מסורה.

ס'ליגט פאַר אונז א בוך פונ'ם בעקאַנטען רעליגיעזען דענקער דר' יצחק ברויער אונטערען נאָמען דאָס יודען פראָבלעם. דאָס דאָזיגע בוך איז געהאַט ערשינען אויף דייטש פאַר א פאָר יאָהר צוריק פאַר'ן סוף פון דער וועלט מלחמה און דעריבער טראָגט עס געוויסער מאָסען דעם חותם פון דער צייט. צוליעב דער וויכטיגקייט פון די דאָרט בעהאַנדעלטע פראָבלעמען האָט עס אָבער אויך היינט נישט פערלוירען דעם וויסענשאַפטליכען ווערט און עס לעזט זיך מיט דעם זעלבען אינטערעס ווי א מאָל. דר' ברויער בעהאַנדעלט אויך א געניאַלען אופן דעם אייגענטליכען מהות פון יודענטהום, אָבשטעלענדיג זיך אויף די שוין אַרויסגעזאָגטע מיינונגען און השערות פון דער נאַציאָנאַליסטישע און אַסימילאַטאָרישער זייט, און ווייזענדיג זייער נישטיגקייט און באָדענלאָזיגקייט ענטדעקט ער פאַר אונז און אָהערדיגער פאָרם דאָס וועזען פון יודישען פאָלק און זיין נאַציאָנאַלער קולטור עזרה.

ס'איז דאָ נישט ס'אָרט צו געבען אַ פאָלקאָמע אָבשאַצונג פונ'ם דאָזיגען ווערק, מיר ווילען נאָר בעמערקען, אַז אַזאַלכע ספרים זענען א געווינס פאַר דער נאָך אָרימער אָרטאָדאָקסישער ליטעראַטור אין דער יודישער שפּראַך.

עס איז דערהאַלטען געוואָרען אין אונזער רעדאַקציע „יוביליאום-בוך צום זעכציגסטען געבורטס-טאָג פון דה. נתן בירנבוים. אַרויסגעגעבען דורך פערלאַג „ישורון" אין וואַרשא א געניגע רעצענזיע אין קומענדיגען נומער.

די „בית יעקב" בעוועגונג

[illegible]

ה"ב Łódź, Maj — Czerwiec אייר-סיון 1925—5685. № 4. ROK TRZECI.

WSCHÓD

Poseł Rabin Aron Lewin.

Jakie jest powołanie człowieka na ziemi?

(Z Cyklu: „Rozmyślania Religijne, zastosowane do tygodniowych rozdziałów Pisma Świętego")

Ukończone zostało w sześciu dniach przecudne wspaniałe dzieło „Stworzenia" w całej swej majestatyczności i okazałości. Z „niczego" wzniósł się świat wspaniały, pełen powabu i uroku, który nawet w najdrobniejszych swych szczegółach i na każdym niemal kroku składa wymowne dowody o doskonałości Mistrza i świadczy o Jego wszechmądrości i wszechmocy. Na jednej tylko zbywało jeszcze istocie, która stanowi niejako kamień węgielny w tym ogromnym, potężnym gmachu Wszechświata i która właśnie miała być poniekąd ukoronowaniem wspaniałego dzieła nowostworzonego. Brakło bowiem człowieka, któryby rozciągnął swoją władzę nad światem nowopowstałym i któryby swoim duchem badawczym i wynalazczym zużytkował bogate skarby, w nim ukryte. Brakło człowieka, któryby swoim rozumem, swoim rozsądkiem, którymi góruje nad innemi stworzeniami, swoją przed niczem nie ustępującą i wszędzie przenikającą pracowitością i przedsiębiorczością uzupełnił i wydoskonalił przecudne to dzieło, przez Wiekuistego stworzone, zgłębił jego tajemnice i wniknął w różne, badawczemu oku człowieka jedynie się odkrywające tajniki, w które ono obfituje. A wreszcie i ten brak został usunięty. Stanął człowiek, korona Stworzenia, który duchem swoim jakoby lotem orła do najwyższych wznosi się szczytów i, podając wszystkie inne istoty pod swoje panowanie, nie cofa się w swych śmiałych przedsięwzięciach nawet przed samą przyrodą i potężnemi jej zjawiskami, zmuszając ja również do posłuszeństwa i uległości.

O tym pierwszym człowieku opowiada nam Pismo Święte, że „wziął go Wiekuisty i osadził w raju, aby go uprawiał i pielęgnował" — ויקח ה' אלהים את האדם, וינחהו בגן עדן, לעבדה ולשמרה — Opowiadanie to prościutkie, skromne, ale i w wysokim stopniu charakterystyczne i pouczające. Albowiem opisując i przedstawiając nam pierwszą fazę bytu człowieka na ziemi, chciało Pismo Święte właściwym sobie sposobem, pod płaszczykiem zajmującego opowiadania, wskazać nam zarazem także, jaki jest właściwy zakres działania człowieka na ziemi i jak on powinien się zachowywać, aby odpowiedzieć doniosłemu celowi, dla którego został stworzony. Chciało ono nas pouczyć, jaką powinien kroczyć drogą, aby spełnić wysokie i zaszczytne zadanie, które na nim ciąży i do którego został w życiu powołany. Dlatego też opowiadanie to szczególne ma dla nas znaczenie i szczególnej dla nas nabiera wagi. Zatrzymajmy się więc przy niem bliżej i starajmy się zawarte w niem myśli zgłębić i rozpatrzeć.

I.

„Wziął tedy Wiekuisty człowieka i osadził go w raju, aby go uprawiał i pielęgnował".— Opowadanie to zawiera w sobie przedewszystkiem piękną aluzję, przedstawiającą nam wielką wartość pracy i doniosłe znaczenie, które ona dla człowieka posiada. „Człowiek rodzi się do pracy" i nie istnieje nic dlań gorszego od lenistwa i próżniactwa; wszelkie wady, wszelkie namiętności, wszelkie grzechy i występki, które w życiu popełnia, mają przeważnie swoją przyczynę i swoje źródło w próżniactwie, które jest początkiem wszystkiego złego. Rzetelna i uczciwa praca natomiast działa pod każdym względem na człowieka uszlachetniająco i wywiera nań ze wszech stron wpływ dodatni i dobroczynny. Ona wzmacnia go fizycznie i duchowo, podnosi jego energję, potęguje jego siły i czyni go wytrwałym i odpornym na różne przygody, na które często w życiu jest narażony. Bo dużo, bardzo dużo jest tych przygód, z które-